Масса а мехкашкара пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО
свет

Советски Союза Коммунистически партен Нохч-ГIалгIай областнойн Грозненски городскойн комитетий а Нохч-ГIалгIай АССР-а Лакхехьарча Совета а орган

Ера 14 МАЙ
№ 39 (2251)
1959 шу
Мах 20 кеп.

Дика вIашагIдолла аьхки школьникашка салоIийтилга

Массеяхк ди мара дисадац школашка дешара шу йистедала. Ерригa уйла тIаяхийта, берригa низ оарцагIбаьккха дешара шу дикача хьокхамашца чакхдаккха гIерташ ба хIанз школашкара хьехархой а дешархой а.

Йистедаргда дешара шу. Вай мехкара миллионаш бераш пионерски лагерашка, берий санаторешка, туристски базашка гIоргда. Духхьал профсоюзий счетах а пхи эзарнел тIех пионерски лагераш вIашагIйохка лаьрхIад укх шера. ДикагIа цу гIулакхa кийчо елга — из да хIанз керттера деккар.

Ахкан каникулех бераш дахийтара дика кийчо ярга хьежжа, лоархIам боллаш терко е еза школашта юхерча опытни участкашка, производственни бригадашка, колхозий фермашка деча балхашка программах доагIIача тайпара дешархошка дакъа лацийтара а. Дешархой низага хьежжа дIанийсбе беза уж цу балхашка.

ХьатIаккхувш йоагIа тIехье кхетамца Iомаяра хадданза йоакхо а еш Коммунистически партеси Советски правительствоси тIеххьарча шерашка школьникаш кийчбелга хоадам боллаш тоадара тIехьа цхьадола соцамаш даьд. Политехнически дешар чакхдаккха аьнна ССКП XX-ча съездо белгалбаьча наькъо а, 1958 шера декабрь бетта СССР Лакхехьарча Совето тIайийцача школаш эргаяхарах долча законо а, цу законага хьежжа дукха ха йоацаш Российски Федерацен Лакхехьарча Совето тIайийцача «Вахарцара школан бувзам чIоагIбарахи РСФСР халкъа дешара система дIахо дегIайоалаярахи» долча законо а торо хулийт школан вахар чухь керттера дарех лархIа деза кхоачамбоацар — школа практикацеи производствоцеи бувзам боацаш хилар дIадаккха.

Дешархошка салоIийтилга а цунца дувзаденна хургда укх шера. Пионерски лагераш берашта йола курорташ лархIа йиш яц. Вешта аьлча бераша салоIилга, культурни мероприятеш елга доагIIача тайпара дувзаденна хила деза берашка, цар низ кхоаччача тайпара къахьетийтарцеи, общественно-пайдане гIулакхаш царга леладайтарцеи.

ЧIоагIа дика хургдар хIара пионерски лагере ший сомий беш, огород, дешара-опытни участок, тайп-тайпарча кружокий занятеш е йиш йола цIеноси хилча. Иштта пайдане хургда лагерашка дерригa гIулакх пионераша шоаш дергдолаш вIаштIехьа даьккхача — шоаш тIа-кIал ехка хIамаш шоашка дIанийсъяйташ, лагера территори шоашка цIенъяйташ, кухне а столове а дежурство шоашка леладайташ хилча. Цул совгIа юхе гIолла ядача колхозашка, совхозашка, РТС-ашка школьникий бе низ кхоачаш болча балха уж юкъе оза а беза, хIаьта школьникий овсаре къахьегами, цар сакъердаме салаIари—пионерий костераш, походаш, спорт, сакъердаме ловзараш леладелга — бераш кхетадара, Iомадара боккха лоархIам болаш да.

Уж гIулакхаш кхоачаш вIаштIехьа дарга хIанззехьа а школьникаш ахкан каникулех бахийтара йоагIIача тайпара йоакхо йой.

ДIадахача шера боагIIача тайпара из болх дIабахьара юкъе цхьадола кхоачамбоацараш хилар вай республике. Царех лархIа дезаш да, колхозаштеи совхозаштеи юкъера цар шоай счетах вIашагIъехка дешархой лагераш хинна ца хилар, хIаьта укх шера шерра уж вIашагIйохка лаьрхIа я. Иштта соахка вай республике ерригаш а 62 дешархой производственни бригада хиннай, хIаьта укх шера уж хургья 110-нега кхоачаш, 500 гаргга дешархо а хургва цу бригадашка.

Боккха болх бе лаьрхIаб вай республике укх шера берашка доагIIача тайпара салоIийтилга вIашагIдоллара тIехьа. Духхьал салаIара площадкашка а 2275 бер хургда салоIаш. Цу тайпара 23 площадка вIашагIйолла лаьрхIад. Хьаелла лаьрхIа я 33 городереи 10 городал арахьареи пионерски лагераш. Цу лагерашка салоIаргда ворхI эзар совгIа школьнико. Иштта детсадашкареи школа-интернаташкареи 2335 бер дачашкеи пионер-лагерашкеи дига лаьрхIа да.

Къаьстта сакъердаме дIадахьа лаьрхIад школа-интернаташкарча бераша пионерски ахка. Масала, МагIалбикерча № 4 йолча школа-интерната 60 дешархо 20 ди даккха Сочи гIоргба, Грознерча № 1 йолча школа - интерната бераш Москве гIоргда. Экскурсешка, походашка дакъа лоацаш хургда вай республикера 20 эзар бер.

Боккха лоархIам болаш да лакхерча классашкарча школьникашта лаьрхIа укх шера «Консервтрести», «Ассински», «Аргунски» яхача совхозашка вIашагIйохка лаьрхIа йола комсомольско-кагирхой лагераш. Цу лагерашка хургва 1660 дешархо.

Цхьабола школьникаш цхьацца бахьанийца гаьнна лагерашка баха салаIа йиш йоацаш бусаргба. Цудухьа терко е еза цар а доагIIача тайпара салаIа вIаштIехьа даргдолаш. Цу гIулакхa доккха новкъостал де торо йолаш я домоуправленеш, даьйноаной общественность. Бераш экскурсешка, кино, театре, музее, выставкашка кхувлилга, спортивни ловзараш вIашагIдеххилга цар де йиш йолаш да. Из дош шерра-шера плана юкъе кхухь Нохч-ГIалгIай Просвещенен Министерствоси, профсоюза обкомашеи, ВЛКСМ обкомои, бакъда цу гIулакхa йоагIIача тайпара йоакхо-м йиц.

ДIадахача шерашка Iоаяьча цу балха опыто хьахьокх пионервожатеш, физкультуран хьехархой, лораш дика вIашагIкхийтта хиннача лагерашка берашка салоIийтилга а дикагIа хинна хилар. Цудухьа чIоагIа лоархIам болаш да укх шера а цу тайпара болхлойи, дикагIа бола хьехархойи, комсомольцаш-активисташи школьникашца аьхки болх бе хьакъоастабаь хилар.

ХIара партийни, советски, профсоюзни, комсомольски организаци декхарийла я дерригача бераша каникулаш дика дIахьоргйолаш, цар дика салоIаргдолаш, цегIага низ борiболаш, къахьегама практически гIулакхаш Iомадергдолаш из лоархIаме гIулакх вIашагIдолла. Цу гIулакхе хьинаре дакъа лаца декхарийла я еррига общественни организацеш, спортивни обществаш, культпросветучрежденеш.

Дукха ха йисаьяц пионерски ахка хьаотта. Из ахка дика чакхдаккхар — вай мехка хьатIаккхувш йоагIа тIехье низ болаш, коммунистически хьисапе из хьалкхеяра гIулакха йоккха лард йоллилга да.

Май беттара план ханал хьалха кхоачашъяра тIехьа

— Семилеткан хьалхарча шерара план ханал хьалха кхоачашъергья вай,—иштта лозунг а оттаяь къахьегаш ба Грозненски нефтеперерабатывающи завода стабилизацени пропанови участкан технологаш.

1-ча Майна а дикача совгIаташца накъа баьхкар уж: ханал хьалха кхоачашйир апрель беттара план, хIаьта планал совгIа 1.500 тонн мехкдаьттан сийрда продукташ а яьхар.

Коммунистически къахьегама участок яха цIи яккхара лоаттабеш бола къовсам тIехь-тIехьагIа шерлуш латт участке.

Из сий дола цIи яккхара хьалхе лелаю оператораша Лещенко Мария, Ковалева Юлия, Кузьмин Алексей керте латтача сменаша.

Укх бетта хьалхарча 7 дийнахьа планал совгIа 200 тонн мехкдаьттан продукташ арахийцай участкерча технологаша. Дика къахьийгад 900 тонн арахийцача № 24 йолчеи, 200 тонн арахийцача № 22 йолчеи установкай технологаша. Цу установкай коллективаша дош деннад май беттара план 4—5 ди хьалха кхоачашъе.

Н. ГЛУХОВ.

Йол хьакха кийчбеннаб

Йайха ханаш эттачул тIехьагIа дикка дегIаяьхкай цонаш. Гудермески районерча совхозаша дика кечам баьб йол хьаккара балха. Эггара хьалха из болх дIаболабе лаьрхIа я «Дружба» яхача совхоза 3-гIа отделени. Цар хьакха езаш я 540 гектар цон.

Отделене лаьрхIад 10 дийнахьа цон хьекха а яьккха, цул тIехьагIа 5 ди даьлча аргIаш де. Цу гIулакхa кийчъяь 10 трактор я. Из болх берггба механизатораша нн. Овчаровс, Б. Насухановс, Дудаевс, Салевс, Дакшаевс, Т. Насухановс, иштта кхыбараша. Цар лоIамах хургья шиъ трехбрусни, кхоъ навесной, кхоъ прицепнойи йол хьокха машинаш.

Йол вIашкатохара болх тIабиллаб трактористa н. Мачаев Рашида. Цунца токхораш хьатIаккхухьаш балхаш дергда трактористаша ВашбагадовсИ Батмурадовси.

Касттача хана дIайийнача люцерн яхача баьца 85 гектар хьакха йолалургйолаш я «Джалка» яха совхоз а. Цул тIехьагIа хьокхаргья совхозо цхьан шера дIаювш йолча баьца 60 гектар.

Укх совхозе йол хьокхаш 4 трактор хургья. Из болх толамца 5—6 дийнахьа чакхбаккха лаьрхIа ба трактористаш: Сугатиев, Башаев, Столбур, Дудаев.

Арабовла аьннача сахьата йол хьакха арабовла кийча а касттача хана болх йистебаккха а лаьрхIа ба совхозий механизатораш.

Н. АСТАХОВ.

Ялат дIадера гIулакх тIехьа даьккхад

Наьсарен районерча «Назрановски» яхачеи «Октябра 40 шу» яхачеи совхозашка бIаьстан балхашка арабалар во вIаштIехьа даьккха хилар укх шера. Кхашкара лоа дешачул тIехьагIа а бокъонца балха арабаьнна ца боалаш ха яьккхар. ЛертIа вIаштIехьа даьккха дацар шин сменах болх бара гIулакх а. Тоаяьй аьнна дIаенна тракторашн, еррига тIехьаювза инвентари балха арабаьнначул тIехьагIа тоае езаш хилар. Цудухьа дикагIа йолча агротехнически хана меттел, геттара тIехьайиса дIаювш латт хьажкIаш. Районо бIаьстан балхаш йистедоахаргда аьнна ха чакхъяьннай. ХIанз а дIаезача хьажкIех аханел совгIа мара дIайийна яц. Из гIулакх иштта хIана хиннад? Наьсарен района кулгалхоша ший ханнахь цу гIулакха йоакхо ца яр да из. ХIана аьлча, районо тIайийца социалистически декхараш кхоачащдаь дац.

ХIанз тIакхоачаш латт йол хьокха ха. Укхаза а сов шортига лел гIулакх. Йол хьокхача машинех ахаш а ремонт яь кийча яц. Цу гIулакха къаьстта уйла тIаяхийта еза. Дагалаца деза дIадаха шу — лертIа, ший ханнахь йол хьакха машинаш кийча ца хилар бахьан долаш, йол хьакхара гIулакх тIехьадиса хиннилга.

Бакъда, районе ший дика механизатораш а, дикагIа йола отделенеш а я. Шерра социалистически яхь йоаржаяь доккхий толамаш доахаш къахьег «Октябра 40 шу» яхача совхоза Долаковски отделенерча Кулбужев Къашбулата бригадо. Мая хьалхарча деношка хиннача социалистически яхье цун бригадо совхоза карара-кара тела ЦIе байракхи ахчан премеши яьхай. ХIанз бригадо хьажкIаш дIаювш тIеххкоачашъю денна йоагIа балха норма.

«Назрановски» яхача совхоза Яндырски отделенерча трактористаша Яндиевси, Часиговси низ ца кхобеш къахьег хьажкIаш дIаювш.

Боккхача безамца дувц «Назрановски» яхача совхоза партийни организацен секретара Албогачиевс Аьлтиевски отделенерча трактористех Хучубаровхи, Товбулатовхи. Цар хIара балха дийнахьа 160 процент кхоачашъю балха нормаш.

ХьажкIаш дIайийна а яьнна бIаьстан балхашта чуерзаш латт Плиевски отделени а, БурокIалхара отделени а.

О. БУЗУРТАНОВ.

Хьинар дола тракторист

Ши шу дала доал Шалински районе «Джалка» яхача совхоза шоллагIча отделене комсомолец Мукаев Султан трактористал болх беш вола.

Дика къахьегари ший трактор дика лелаяри бахьан долаш дикка балха толамаш даьхад цо укх бIаьсти.

Зябь оахаши цул тIехьагIа мукх дIабувши 125—130 процент кхоачашйора Султана балха нормаш. Дикача хьокхамашца накъа вера Мукаев 1-ча Майна—шозза тIеххкоачашйора цо ший тракторца де дезача балхий нормаш апрель бетта тIеххьарча деношка.

Юрта боахама къахьегамхой дикагIа Iалашбара

Республикан юртбоахамеи заготовкайи, медицински болхлойи профсоюзни обкомий Президиумий а, Красни Креста республикански Комитета а юрта боахамеи унахцIено лораяреи Министерствай а цхьан хиннача заседане соцам баьб МТС-ашка а, РТС-ашка а, колхозашка а, совхозашка а, лесхозашка а санитарни гIулакхаши, къахьегам лорабари, болх беча хана къахьегамхошта зуламаш ца хилийтара техникеи мишта латт хьажа смотр е.

Смотра декхар да: МТС-ий, РТС-ий, колхозий, совхозий, лесхозий, ялат дIайдеча пунктий производственнии, культурно-бытовойи, нах бахаш долчеи цIеношка санитарни гIулакхаш тоадар, ковнаш а общественни моттигаш а цIенъяр, юрташка банеш яхкар. Иштта Iалашдергда механизатораша балха зуламаш ца хилийтара техника Iомаелта, полеводчески а, тракторни а бригадашка санитарни посташ йохкилга, санитарни дружинаш а Красни Креста обществон первични организацеш а вIашагIйохкилга.

Смотр 1-ча Мая денз 1-ча августа кхаччалца хургья. Цунна кулгалде республикански комисси вIашагIъеллай. Комиссен председатель ва юрта боахама Министра заместитель нов. Тангиев.

ДикагIа болча общественни болхлошта а, профсоюзни комитетий председателашта а, Красни Креста райкомашта а совгIаташ лургда.

Г. МЛАДЕНЦЕВ.

Грозненцаша белгалдир коталон ди

Сийлахь-боккхача Даьхен тIем тIа а Даьхе лораеш а латаш бейнача тIемахой сийна, цар каш тIа баха хиннаб грозненцаш 9-ча мае. Цига баьхкабар мехкдаьттан промыслай, мехкдаьтта чакхдоаккхача заводий, ейгача промышленностан, металлообрабатывающи, кхачан, кхыча промышленностан доакъой, Грозненски машиннаькъа узла болхлой викалаш. Цар сий дир цу гулбаларца вай социалистически даьхен кортамукъале бахьан бейнача тIемахой.

Советски Союза Паччахьалкхен гимн локхаш долацелар къахьегамхой торжественни вIашагIкхетар.

ТIемахой бронзови памятник латтача дукха зизаш дада къахьегамхоша дехка, цар ленташ тIа яздаь да: Даьхе бахьан бейначар доккха сий хилда!

Сурта тIа: Грозненски тIемахой каш тIа хьалхара венок йилла бола обкома викалаш.

Сурт И. Плиева.

ССКП ЦК Пленум гулъярах бу ХОАМ

ССКП ЦК соцам баьб 1959 шера 24 июне ССКП ЦК Пленум гулъе аьнна.

ЦК-а Пленуме дувца оттадолда промышленностеи строительствеи комплексни механизаци производстве автоматизации юкъейоалаярах, поточни линеш яхкарах, дIахо а промышленни производствои строительствои шеръе а, продукци дикагIа арахеца а продукцегеи строительствогеи дIабода мах лохбе а лерхIаш ССКП XXI-ча съездо даь соцамаш кхоачашдара де дезача гIулаккхех дола дош. Цу дешах йолча Московски городской, Ленинградски, Сталински, Свердловски, Днепропетровски совнархозий докладашка ладувгIалда ,хIаьта иштта ладувгIалда СССР-а Министрий Советерча химех йолча Пачхаьлкхен Комитета къаьстта синтетически материалаши бахача наха а халкъа боахама а эша хIамаши елга а доаладеш, химически промышленность чехкка дегIайоалаярах 1958 шера 7 мая ССКП ЦК-а Пленумо соцам кхоачашбарах еча докладага а.

1959 шера ерригача союзе бахача наха яьча переписа юххьанцара итогаш

СССР Министрий Советерча Центральни Статистически Управлене ХОАМ

СССР Министрий Совето баь соцам кхоачаш а беш, ерригача Союзе бахача наха перепись яьй 1959 шера январь бетта. 1959 шера 15 январе яьча переписах ССР Союзе бахаш бола нах 208 миллиони 826 эзари саг хиннав.

ШоллагIча дунен тIема керттера хало ловш чакхдаьлар советски халкъ, йоах ЦСУ хоама тIа, дуккха миллионаш нах байра цун Даьхен тIема фронташка а дIалийцача районашка а, хIаьта тIом лаьттача шерашка бераш делга лаьгIдалар бахьан долаш ца дебаш а лаьттар из. ХIаьта а, тIом хьалехьа 190,7 миллион саг мара ца хинна Советски Союзера нах, 1959 шера 208,8 миллион сагага кхоачаш, е 18,1 миллион саг дукхагIа хиннаб.

Ерригача СССР-ера нах цу юкъа 9,5 процент дукхагIа хиннача, Урала районашкара нах 32 процент дукхагIа хиннаб, Малхбузехьарча СибарегIара бараш — 24 процент, Малхбоалехьарча СибарегIара бараш — 34 процент, Дальни Востокера бараш—70 процент, Средни Азереи Казахстанереи бараш — 38 процент.

Цул тIехьагIа союзни республикашкара нах меллаб а дувц ЦСУ хоама тIа.

Переписаш хиннача юкъа кхалнаьхеи маIача наьхеи дукхал-кIезигал укх тайпара хувцаеннай: 1926 шера 17 декабре яьча переписах (берригача нахаца процентаццa нийсбича) маIанах 48 процентн кхалнах 52 процентн бар, 1939 шера 17 январе яьча переписах — маIанах—48 процентн кхалнах — 52 процентн, 1959 шера 15 январе яьча переписах—маIанах—45 процентн кхалнах — 55 процентн бар.

Цу тайпара маIанахи кхалнахи дукхагIеи кIезигагIеи хилар шоллагIа дунен тIом бахьан долаш боккхагIа барашта юкъе нийсденнад. 32 шерал зIамагIа болча нахах лаьца аьлча, уж ханаш йолаш бола маIанахи кхалнахи хIанз цхьатарра ба.

Советски пачхаьлкхено берийи, ноанойи дезалий барт тоабареи йоакхо яр а, хIаьта цу тайппара советски халкъа вахар хадданза тоалуш хилар а бахьан долаш бераш дукхагIа ду Советски Союзе, балар кIезигагIа хул, къаьстта а бера хана, наьха вахар дIаьхденнад. Революци ялалехьарча ханаца нийсдича наьха балараш кIезигденнад 4-зза, хIаьта бераш довш хилар 7-зза гаргга лохденнад. ТIеххьарча хана вай мехка нах тIабетталу (боврел дукхагIа хул Iобераш) шера кхо миллиони ах миллиони саг.

ТIом болабалале хьалхагIа 60,4 миллион хинна ССР Союза городашкара нах, 1959 шера 99,8 миллион сагага кхоачаш, 39,4 миллион саг дукхагIа хиннаб. Уж дукхагIа хиннаб городашка Iобеш бола нах лечарел дукхагIа хиларца а юрташка баьха дукха нах городашкеи болхлой поселкашкеи балха баха хиларца а. Юрташкара нах городашка балха ухаш хилара бахьан да промышленни производство дIахо йодача хана шерлуш хилар, хIаьта социалистически юрта боахаме механизаци теннача а къахьегама овсарле лакхъеннача а тIехьагIа мара хила йиш йолаш а хиннадац из.

Цу тайппара дувц ЦСУ хоама тIа союзни республикашка гIолларча городашкареи юрта боахамереи нах меллаб а республикашкара, краяшкара, областашкара нах меллаб а. 1939 шера денз 1959 шерга кхаччалца городаши городий хьисапера болхлой поселкаши дегIа мелла яьхкай а цига баха нах меллаб а. 500 а кхы дукхагIа а эзар нах бахаш 11 город яр СССР-е 1939 шера. 1959 шера 25 я уж тайпа городаш. Союзнии автономнии республикай, краяй, областей центраш йолча городашкара нах меллаб а 50 эзар сагал тIех нах бахаш йола кхы городаш меллий а дувц хоама тIа.

1959 шера 15 январе дагарвича Москве 5032 эзари Ленинграде — 3300 эзари саг вахар.

Переписах дола юххьанцара лоацца хоамаш кхаьчад, переписе болх беш болча болхлоша даьча лоархIамех. Чот етташ йолча машиний станцешка хIанз нах къоастабеш ба хIара территоре цар ханашка, кхали маIеи хиларга, къамага, меттага, образованега, дешарга, саг йоалаяь е йоалаянза хиларга, общественни группашка, балхашка, халкъа боахама доакъошка, производствашка, лоархIамегIа дола гIулакхаш леладеш хиларга хьежжа, хIаьта цу тайппара уж гIулакхаш а лоархIаш бахача наьха группаш а къоастаю.

(ТАСС).

ЕРРАЛ НАХ БАХ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР-е

СССР-а Министрий Советерча Центральни Статистически Управленес беча хоамах, укх шера 15 январе перепись яьча хана Нохч-ГIалгIай АССР-е 711 эзар саг хиннав вахаш, царех 292 эзар е 41 процент городашкеи 419 эзар е 59 процент юрташкеи.

Грозне 1939 шера 172 эзар саг ваьхав, хIаьта 1959 шера 15-ча январе хиннача переписах 240 эзар вах.

ССКП обкомеи Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Советеи

Республикерча колхозийи совхозийи хьайбай боахамашкарча болхлошта званеш ялара хьакъехьа

Партен райкомашеи райисполкомашеи хьачубеннача болхлой балхашка а хьежа, ССКП обкома бюроси Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Советои тIайийцай партен Урус-Мартановскии Сунженскии райкомаша а райисполкомаша а яь предложенеш, хIаьта балхаш тIа доккхий толамаш дахар а йоккха балха говзалхилар а бахьан долаш ер званеш а еннай:

РЕСПУБЛИКАН ДИКАГIА ЙОЛА ДОЯРКА

Урус-Мартановски района Предгорни совхозерча:

Сорокоумова Вера Тимофеевнайна,
Козлова Мария Григорьевнайна.

Сунженски района «Путь к коммунизму» яхача колхозерча:

Амриева Раиса Артогиновнайна,
Цычеева Мария Тагировнайна,
Зиряйляева Халимат Зиряйляевнайна,
Амриева Елизавета Артогиновнайна,
Нилова Валентина Матвеевнайна,
Арабачьян Ариалусь Михайловнайна.

Сунженски района Кирова цIерахча колхозерча:

Ходячих Александра Прокофьевнайна,
Дроганчук Ольга Аристарховнайна,
Яковлева Елена Ивановнайна,
Плысычева Ульяна Васильевнайна,
Володина Татьяна Ивановнайна,
Щербакова Зинаида Николаевнайна,
Маголясова Елена Кузьминичнайна,
Игнатенко Елена Ивановнайна,
Краюшкина Просковья Яковлевнайна,
Голохина Евдокия Васильевнайна.

Сунженски района Красни Арме цIерахча колхозерча:

Вербицкая Дарья Артемовнайна,
Саварцова Раиса Алексеевнайна.

Сунженски района XIX-ча партсъезда цIерахча колхозерча:

Луценко Любовь Михайловнайна,
Сигарева Нина Гавриловнайна,
Турзан Мария Петровнайна.

Сунженски района XX-ча партсъезда цIерахча колхозерча:

Дудкина Анна Григорьевнайна,
Могилина Надежда Васильевнайна.

Сунженски района «Победа» яхача колхозерча:

Гребенченко Анна Илларионовнайна.

Сунженски района Ассински совхозерча:

Грицева Стефанида Андреевнайна,
Рахмакова Мария Григорьевнайна.

РЕСПУБЛИКАН ДИКАГIА ВОЛА ДОЯР:

Сунженски района Кирова цIерахча колхозерча:

Комаренко Петр Ильичана.

Сунженски района Красни Арме цIерахча колхозерча:

Ливенштейн Федор Петровичана.

РЕСПУБЛИКАН ДИКАГIА ВОЛА СКОТНИК-ПАСТУХ

Сунженски района «Путь к коммунизму» яхача колхозерча:

Нечаев Иван Васильевичана,
Шевцов Сергей Ивановичана,
Беденко Василий Павловичана,
Меричанский Петр Ивановичана.

Сунженски района Красни Арме цIерахча колхозерча:

Корякин Емельян Андреевичана,
Корякин Александр Емельяновичана,
Ильницкий Михаил Михайловичана,
Рузаев Алексей Михайловичана,
Денискин Михаил Михайловичана,
Доброскок Лука Даниловичана.

Сунженски района XIX-ча партсъезда цIерахча колхозерча:

Шубин Александр Фирсовичана,

Сунженски района Кирова цIерахча колхозерча:

Реутов Иван Ивановичана.

Урус-Мартановски района «Горец» яхача совхозерча:

Муртазалиев Хамид Расуевичана.

РЕСПУБЛИКАН ДИКАГIА ЙОЛА ТЕЛЯТНИЦА

Сунженски района XIX-ча партсъезда цIерахча колхозерча:

Крюкова Нина Ивановнайна,
Тыкмакова Любовь Ивановнайна,
Киселева Евдокия Степановнайна.

РЕСПУБЛИКАН ДИКАГIА ЙОЛА ПТИЧНИЦА

Сунженски района «Победа» яхача колхозерча:

Дутова Просковья Ивановнайна,
Коноплина Мария Александровнайна,
Попова Анна Трофимовнайна,
Янова Татьяна Васильевнайна.

Сунженски района Красни Арме цIерахча колхозерча:

Бойко Вера Ивановнайна,
Потапова Анна Ивановнайна,
Мосева Варвара Макаровнайна.

Сунженски района XX-ча партсъезда цIерахча колхозерча:

Федорова Антонина Федоровнайна,
Шатцкая Нина Васильевнайна.

Сунженски района Кирова цIерахча колхозерча:

Гурина Нина Михайловнайна,
Новичихина Нина Васильевнайна.

РЕСПУБЛИКАН ДИКАГIА ЙОЛА СВИНАРКА

Сунженски района Кирова цIерахча колхозерча:

Шаламова Нина Михайловнайна,
Гришина Анна Семеновнайна,
Горлова Надежда Сергеевнайна,
Провоторова Фаина Изотьевнайна.

Дояркас ЦIе байракх яьккхай

ДегIабоагIаш латт Сунженски районерча «Заветы Ильича» яхача колхоза хьайбай боахам.

Колхоз вIашагIъелла ши шу мара дац.

Цу кIезигачa хана планах 180 мара хила ца цезача доккха а зIамига а 206 бежан вIашагIтехад колхозо. Из план кхоачашъеш дика балхаш даьд Iаьсий леладеча 60 шу даьннача йоккхача сато Фаргиева Салихьата.

1958 шера цхьаккха ца долийташ 34 Iасилг хьалкхедарах Салихьата биъ бутт баьнна Iасилг а делар. Укх шера а даха лаьрхIад цо юккха балха толамаш.

Хьайбаш леладечарна юкъе белгалваьнна ва бежа Iу Алиев Юсуп.

Цо леладеш дола цоахан дика доажадар бахьан долаш дояркаша наччахьалкхенна шура цIаялара план тIехкхоачашъяьй. 30 апреле яьлар колхоз шура дIаялара план кхоачашъяь.

Ферме болх беча дояркаша биъ бетта юккъерча боарамах лаьрхIача хIара Iаттагара 722 килограмм шура яьккхай.

Къаьстта дикагIа болх барца белгалъяьнна я къона доярка Булгучева Фатима. Биъ бетта ше лелабеча 14 Iаттагара, хIаранегара, юкъерча боарамах лаьрхIача 862 килограмм шура яьккхай Фатимас, хIаьта хьалхара моттиг яккхарах ЦIе байракх а еннай цунна.

Хьайбай ферман болх тоабеш, из вIашагIъеллача хана денз дика къахьегаш ва ферман заведующи вола Мамиев Нажмудин.

Семилеткан план кхоачашъяра деча доккхача балхашта юкъе хьинаре дакъа лоацаш ба «Заветы Ильича» яхача колхоза хьайбаш леладераш.

Н. МАГОМЕДОВ.

Цхьаккха устагI ца болийташ бIаьстанга даьхад жа

Партен Первомайски райкоме тхона хайр Вознесенскенеи Ачалкхенеи юккъе уллача Алхан-Чуртовски къухьа тIа латтача жана Iуналдеча Первомайски района Ленина колхоза жа Iуша цхьаккха устагI ца болийташ, деррига жа бIаьстанга даьха хилар.

Жан ферма йолча дIакхаьчар тхо. Укхаза жа дацар — уж дажа дахадар.

КIезига дIахо а даха тхо гувна тIа даьлча бIаргадайр тхона боса гIолла дажаш доахка жа. Дулх а тха а луш дола хьайбаш баьцах денна доахкар. КIезига лохе бIаргавайр, бе йоаллаш йIаьха гIадж а йолаш мархIа боаллаш хоза кIай Iаьхар а болаш, юкъерча цегIара къонах. Из вар ерригача Первомайски районе цIи хеза старши чабан Сайнароев Баматгири.

Цхьацца къамаьлаш деш дикка хаьккхар оаха цига. ДIадахача шера сентябрь бетта денз хьа вIаший лоархIаш, эздели, гIулакхи долаш, шоай болх безаш, из лертIа дIабахьара низи хьинари ца кходеш кхотаенна коллектив я Сайнароев Баматгириийи цун тешаме ши новкъост — Баркинхоев Исраили, Чаниев Ахьмади юкъе болаш йола коллектив. Мироноса породах бола пхи бIаь устагI лорабеш дийнахьи бийсани ца хаддаш тIера ца бовлаш болх бу цар.

— ЗIамига волча хана денз жеца лийннав со, — йоах Баматгире, — духхьал устагI бIаргагуш хилар пайда бац, хьайба из дале а, дог доал цун чу, — йоах цо куро,— деза а, довза а, кхета де а деза хьайбан дог.

Цо яхар бакъда, бокъонца жа дезачунна мара пайда лургбац жево.

О. БУЗУРТАНОВ.

Сурта тIа: Сайнароев Баматгири.

И. Плиева сурт.

Саранcки кIомала комбината профсоюзни организаци

Сурта тIа: кагирхой беша болх беш ба.

Ю. Ананьева сурт. ТАСС фотохроника.

Саранcки кIомала комбинат Мордовски совнархоза дикагIа йолча предприятех цаI я. 1956 шера денз таханарча денга кхаччалца Мордовски АССР промышленни предприятешта юкъе латтача социалистически яхье хьалхарча моттиге латт цун коллектив.

Укх шера комбинато хьалхарча квартала план тIехкхоачашъяьй.

Комбинато производственни толамаш цаьхад предприятей ерригача а коллективо чIоаггIа къахьегар бахьан долаш. Коллектива болх нийса лелабер а из вIашагIболлар а партийни организаци, комсомол, профсоюз я.

Семилеткан заданеш дика кхоачашъе социалистически яхь вIаштIехьа йоаккхаш боккха болх баьб 1500 член чувзагIаш йолча профсоюзни организацес.

Цехийи отделийи болхлошта юкъе социалистически яхь йоаржаяра гIулакха къаьстта теркам тIабохийт цо. ТIа-тIа а дукхагIа болхлой юкъе ух коммунистически къахьегама ударника сийлен цIи яккха лоаттаеча яхьа.

Профсоюзни организацес шийна мамогга хьаллоац из керда гIулакх, дикагIа болча болхлой опыт дIа а йоаржаю.

Производственнии технически дукха цешаш къоастадеча боккха лоархIам болаш я хадданза болх беш йола производственни совещанеш. Массайолча а цехашка я уж.

Профсоюзо къаьстта йоакхо ю болхлой къахьегам лорабара а уж кхерамах лорабара техника лакхъяра а.

Къахьегамхой унахцIено лораяра йоакхо еш ба медицински болхлой а. Комбинате шиъ амбулатори а бийсанара профилакторий а я.

Укх шера дукха болхлой санаторешкеи салоIача цIеношкеи баха хургба. Профсоюзни организацес цар путевкай 75 процент мах ше лургба.

Комбинате я болхлоша шоаш яь берий беши яслеши. Фабрично-заводской комитета членаш берий учрежденей балхага хьежаш ба.

Профсоюзни организацен инициативах комбината болхлоша шин гектара тIа сомий беш егIай.

Дикагiа йола отделени

Ачхой - Мартановски районерча «Самашкински» совхоза 1-ча отделенен болхлоша лоаццача хана а агротехнико маяххара а дIадийра бIаьстан юххье дIадувш дола ялаташ.

Барт тайна тIабийрзар механизатораш хьажкIаш дIае. Д. Шуиповеи У. Газиевеи механизированни звеноша дукха къахьийгар нийса квадраташ хилийтар духьа. Из къа дайна ца хилар гуш да кхашка хьежача.

— Укх шера кулгашца беш бола болх геттара кIезига хургба, — йоах отделенен управляюще нов. Алхановс. — Механизированни звеноша дерга кхашкара дерригаш хIана дац аьнна дола балхаш.

ЧIоагIа хьинаре къахьег денна балха нормаш тIехкхоачашъеча Ибишев Дауда бригадерча механизатораша. Дика гIулакх ду техниканна совхоза механика нов. Макушкина. Нагахьа санна трактор е кхыйола юртбоахама машин еха сецача, дукха ха ялалехь технически машин оарцагIа йоагIа. Трактор йолаялалца дIаводац механик. Техниках бизза пайда эцар бахьан долаш дика дIахьу отделене бIаьстан балхаш. Коталон цIейга ялата лаьрхIа хьажкIаш дIайийна яха, аьнна ценна дош кхоачашдаьд механизатораша.

Дика къахьег механизатораша гурахь дIадувча ялата лаьтта оахаш. Массехк ци хьалха Азимова бригадерча механизатораша 250 гектар лаьтта аьха даьккхад. Из аха дезаш хиначул 50 гектар дукхагIа да. Оахам 25—27 сантиметр кIоарга даьд.

Иштта къахьег дукха ха йоаццаш совхоза карара-кара тела ЦIе ботракхилг яьккхача отделенен болхлоша.

О. НИКОЛАЕВ.

ДукхагIа дулх даккхара...

Укх шера 3000 центнер дулх тIатоха дезаш я МатIалбикера «Алхан-Чуртски» хьайбаш кхоаба совхоз. Цунца лаьрхIа духхьал хьакхий дулх 2 эзар центнер тIатоха езаш я из.

Партен XXI-ча съезда сийна керда декхараш тIа а ийца дулх совдаккхара къовсам лоаттабе болабелар совхоза хьайбаш леладераш. Январь бетта къаьстта дика къахьийгар хьакхарч лелаераша. ХIара дийнахьа цхьан хьакханна тIакхетар 500 грамм, хIаьта Н. Пеналовас, Т. Бурсаровас лелаяьча хьакхех хIаранена цхьан дийнахьа тIакхетар 630 грамм.

Цхьабакъда кхыча тайпара хувцаделар гIулакх февраль бетта. Шелал а эттар, ханнахьа хий а меладацар. Цудухьа февраль бетта хIара дийнахьа 103 грамм мара тIакхетанзар цхьан хьакханна.

Шоай дола хьинар, низ тIабахийта къахьийгар ферман болхлоша. ХIара денна хьайбашта дозал тIадетталулга лакхде гIерташ. Тоадир хьайбашта хий меладелга, хьаьш техар, хьакхарч чуйохкача отар чура клеткаш дIаяьхар, цо торо хилийтар хьакхарч са мукъа лелае. Цул совгIа кIалхьарцар а дикагIа дора.

Цу гIулакхаша торо хилийтар март бетта 451 грамм цхьан хьакханна хIара дийнахьа тIатоха, хIаьта Л. Хлестановаси Л. Дзукаеваси лелаеча хьакхашта 581 грамм а тIакхийтар.

Хьакхарч кхаба хьаьш дар бахьан долаш торо хилар хьалха когашта кIалъухащ, довш хинна доакъар кходе а къахьегама овсарле лакхъе а.

Къахьегама овсарле лакхъярца хьалха 130 хьакха мара ца лелаьча хьакхарч лелаераша хIанз хIаране 200-250 лелаю.

ХIара 100 гектара тIара лаьрхIа 150 центнер дулх лургдолаш шоаш тIайийца декхараш сийленца кхоачаще лаьрхIад «Алхан-Чуртски» хьайбаш леладераша. Цу гIулакха царна дика новкъостал ду механизатораша. ХIанзе а чуийнна кийчо еш боахк уж укх шера хьайбашта дукхагIа доакъар кийчдара.

П. ГАГИЕВ.

СурхотIа керда гIишлош йолаяьй

Ийс бIаьннел совгIа цIа а дахаш йоккха юрт я СурхотIе. Юрт йоккха хиларга хьежжаь дукха да цига деша ха йолаш дола бераш а. Цхьабакъда, цигара школа зIамига я, шин сменах цеш бераша.

СурхотIа 280 беро дешаргдола керда школа хьаелла лаьрхIад просвещенен Министерствос. Укх деношка хьалъе йолаяьй из.

Хоза моттиг я школана къоастаяьр. Клуба гаьна йоаццаш, босагIа хьалъергья из. ХIанз лаьтта оахка машин йоал школа хьаергйола моттиг нийсъеш.

Школена хоададаьча лаьттанна юххе хьалдеш латт хIаранеча шишша квартира а хургйолаш дола шиаш цIенош. Уж ду учителашта. Шинна а цIенна лардаш ехка баьнаб болхлой. Цар дош деннад керда дешара шу долалуш шаккъа а цIенош даь даха а шоай школерча учителашта керда квартираш яла а. Кастта шоай болх чакхбаьккха баргболаш ба хий дуллаш боахка болхлой. Сангар а яьккха 700 метр трубаш Iоехка баьннаб уж. Тхов тIабахийта мара ца безаш кийча я насосаца хьалъоза хий чулоацаргдола гIала. Из болх чакхбаьлча боккха кхаъ хургба цунах хIанз километр гаргга гаьна хи тIа а ухаш кара хий кхухьача дукkхача наха. Иштта балхаш да хIанз СурхотIа деш латтараш. Гуш да из цига бахача наха боккха лоархIам болаш гIулакх долга.

Ткъаьи бархI саг воал хIанз уж балхаш деш. ДукхагIбараш кагирхой ба уж. 19 йоI я царца. Бокъонца болх дIаболабелча 50 саг ва цига болх беш хила везар.

ЧIоагIа раьза ва ший болхлошта прораб.

— Берригаш а дика болх беш ба тха болхлой,—йоах цо. — Цхьаккха саг а вац болхлоех юхагIерташ, халача балхах оагIув озаш. Къаьстта дика балхаш деш ба тха Аушева Довхан, Муцольгова Луба, Медова Фадиман, Аушев Оарца, Медов Бийсолта. Цар шоай нормаш массаза а тIехкхоачашъю.

Цхьабакъда, ала дезаш да уж гIишлош хьалъяра балхаш бокъонца вIаштIехьа цаьнна ца хилар. КIезига я материалаш, цаI мара автомашин яц участке. Цу гIулакхаша болх юхатетт.

Трест «Чечингстрой» декхарийла я хоза болх беш йоалла коллектив материалашца а техникаца а Iалашъе.

КЕРИМОВ.

Кагирхой хьинаре къахьегаш ба

Дика чакхдоалаш латт бIаьстан ялаташи овощеши дIаювлга «Назрановски» совхоза Iаьлий-Юртарча отделене.

Сиха а дика а хохаши, нарсаши, помидораши, морковкаши, иштта кхыйола овощеши дIайийна баьлар тракторист Евлоев Уматгирии сеяльщик Евлоев Бориси. ХIанз керда декхар латт царна хьалхашка — укх гарггарча хана квадратно-гнездовой хьисапе хьажкIаш дIайийна бала безаш ба уж.

ДIадахача шера трактор лелае Iомавелар Евлоев Iалауддин, са хинна дешархо. Дика, ший хьинар ца ходеш къахьег цо кхашка.

Дукха ба тха отделене цун тара болаш механизатораш а болхлой а. Дика къахьийгар юртарча кагирхоша бIаьстан гаьнаш дIайогIача хана, ялаташ, коартолаш дIаювш. Оаха, школерча хьехархошеи дешархошеи а дора отделененна новкъостал.

Цкъа, дIаюв коартолаш хьахоржача хана къаьстта дика къахьегарца белгалбаьлар тха дешархой А. Оздоев, И. Нальгиев, А. Хаматханов, А. Богатырев, иштта кхыбараш. Дог гIоздолар шоаш бу болх ялаташ дикагIа хьувкъийтара, отделени хьал долашагIа хилийтара шоаш белга кхетадеш уж хиларах. ЧIоагIа эшаш дар царна хоза дош, култалхочо ше дика болх барца лу хьокхам.

Дика кагирхой ба тха отделенера бараш. Хоза хет шоай болх тоабара дог лазаш уж болаш.

А. ТРОЦЕНКО,
хьехархо.

„Нокхарий доаца беш—беш яц“

СОМИЙ ГАЬНАША СОМ ДУКХАГIА ЛУРГБОЛА ГIУЛАКХ

Дерригаш а хIана дац аьнна дола Iажийи, кхорийи, гуржий боалийи тайпаш а, хIаьта цу тайпара дукха а дукхагIа дола хьачийи боалийи тайпаш а перекрестни опылени (цхьан гаьна зизаш тIара маIа фу вокх гаьна зизашка кхахьар) йича мара дика лата а латац хьувкъа а хьувкъац.

Дуккхача шерашка перекрестни ше-шегIи опылени яра дешаш Iомадеш хиннача сийлахь-воккхача Iилмахочун Ч. Дарвина уйла шешех опылени хулаш долча сорташа а перекрестни опылени яьчул тIехьагIа сом дикагIа бебабеш хилар тIа сецай. «Владимирски боала га» дика сом луча гаьнех лоархIаш я, цхьабакъда ше-шегI опылени хиннача тIехьагIа из кIезига а лат, хIаьта кхыча боала тайпаца перекрестни опылени яьчул тIехьагIа кхоззадиазза дукхагIа сом а лу цо. «Анна Шпет», «Венгерка итальянская», «Венгерка домашняя», «Венгерка Ажанская» яхача хьачий гаьнаша сом мишта лу хьежачул тIехьагIа гучадаьннад, цу гаьнаша ше-шегI опылени хилча лучул кхозза дукхагIа перекрестни опылени йича луш хилар.

Хьалха михаца хул аьнна хетар сомий гаьнашта перекрестни опылени. Дуккхаза а яьча опыташа хьахьекхад сомий гаьнашта опылени яра михо цхьаккха новкъостал деш ца хилар. Сомий гаьнашта опылени яц горашеи, мозашеи, бумбаргашеи, нокхара мозашеи мара. Сомий бешамашка опылени еш 90 процент совгIа бола болх нокхара мозаша бу. Дийнахьа цхьан нокхацара мозий 100 миллион совгIа долча Iажийи, кхорийи, кхыча сомийи гаьнаш тIарча зизаш тIа ховш.

Дукхача зизашта уж тIахувшаш хиларал совгIа, гаьнашта опылени дика ярга диллача а кхы мел долча мозели бумбаргели толаш да нокхара мозий. Цар зизашкара сок ийю, цох эггара дикагIа бола кхача — модз хьаду, хIаьта цунца шоай фуна а боалоз беча хана шоашта а эшаш бола кхача IалашбУ. Iалашбаь кхача когашта юкъе а лаьце, лорабеш бихье яьшкашка Iобулл нокхара мозаша. Из кхача нокхара мозаша вIашагIа а эбийя, белокаши, шекари, хьоанали, минеральни тухаши, витаминаши, кхыйола хIамаши йоахкаш йола нокхара мозий «маьхк» ю. Совъяьннача кхачан хIамаех шоай модз чудилла кIоагилгаш а доахаш фачхалаш а шоай къона фу цоладара «агилгаш» а ду нокхара мозаша.

Листа чеш Iодадаш долча нокхара мозий дегIах атта а дукха а хьалат зиза тIара пыльце (зизай маIа фу). Iажий, кхорий, кхыча сомий гаьнаш тIарча зизаш тIа болх беш хиннача нокхара мозех 250 эзарнегара кхаь миллионага кхаччалца пыльца зиргIатилгаш хьалат.

Цкъа гIайтта дахача хана бIаьш а эзараш а долча зизаш тIа ховшаш долча нокхара мозаша, цхьан зизаш тIара пыльце вокх зизаш тIа а кхухьаш, тайп-тайпарча сомий гаьнашта хувц-хувцаш опылени ю.

Нокхара мозий Iай довш дац, цудухьа кхы мел дола мозий даьржа дадалехьа бIаьсти ялларца опылени е йиш я царга. Кхыметтел теплицашкарча сомий гаьнашта вай тIехьа опылени яйт нокхара мозашка. Нокхара мозий атта дебаде а хьаштдолча моттиге гаьна дIадахьа а йиш я. Хан-ханнахьа гаьнашта опылени яра чIоагIа лоархIам болаш да из.

Кхыча мозех ца доалла кхы цхьаькха дика хIама а доалл нокхара мозех. Опылени йинза яргйоацача гаьний зизашта тайп-тайпарча наькъашца тIадерзаде йиш я нокхара мозий. Из тайша лоархIамера никъ ба хьаштдолча гаьна опылени е нокхара мозий «Iомаделга». Опылени яра эггара дикагIа бола никъ ба из. И. П. Павлов яхача академика условни рефлексех болча хьехамцара дикача балхашцеи Iилманцеи оттабаьб из никъ. Вайгахьа а доазол дехьа а Iалаьмате дукха тохкамаш даьчул тIехьагIа гучадаьннад, хьажои бесои уж тIаувзаш хилар. Масала, нагахьа санна моллагIча цхьан гаьна зизаех яьккха сок царна хьекхачул тIехьагIа, даим цу гаьна тIарча зизаш тIа хувш нокхара мозий.

« Iомадаь» нокхара мозий тайп-тайпарча сомий гаьний зизашта а кхыметтел вIаший геттара гаьна йолча шин гаьна тIарча зизашта а тIахьожаде йиш я.

Модз деш долча нокхара мозел пайданагIа а йолаш садоалла хIама яц дунен тIа. Модз хьадеш шоаш доллашехьа а, сомий бешамашкара сом а кхы дуккха юртбоахамера культураш а ебаяра доккха новкъостал цу нокхара мозаша. Хозахетадаь алац наха: «Никх боаца беш—беш яц, хIаьта нокхара мозий деце—сом а бац».

Нокхара мозашка ха а ховш болх байте, дукха сом, комсаш, ягодаш хьувкъае йиш я массаза а. Нокхара мозаша опылени еш хилча массехказза сом дукхагIа лу комараша, кхазараша, хьачаша, боалаша, мандаринаша, лимонаша, Iажаша, кхораша, хIаьта цхьадолча комсий тайпаша — иттазза дукхагIа лу.

Молдавски ССР-ерча Тираспольски района Фрунзе цIерахча совхоза сомий бешамаш хIара шера Iалаьмате дукха сом лу—цхьан гектара тIара 240—300 центнер Iажий. Бешамашка нокхарий увттаделга да из. ДикагIа йола Черсий-Балкхарой республикера колхозаши совхозаши а яьннай, нокхара мозашка опылени яйташ хилар бахьан долаш, сомий бешамашкара дукха сом баха а пайдаш де а. Цхьайолча колхозашкеи совхозашкеи кхозза-диазза дукхагIа сом лу сомий бешамаша.

Опылени яра а сом бебара а дика аьттув боацаш шераш нийсденнача хана а нокхара мозаша сомий бешамашкара сом бебабеш хилар гучадаьннад. 1958 шера бешамашка зиза тохача хана догIаш делхаш а шийла а яр бIаьсти. Нокхарий ца лаьттача бешамашка сом кIезига летар, хIаьта уж лаьттача бешамашка дика хилар. Сомий бешамаш лелаеш йолча Черсий-Балкхарой республикерча опытни станце нокхара мозаша опылени яр бахьан долаш дика летар сом, хIаьта цу во ха эттача шера а тIехьа гектара тIара 300—400 центнер сом чубера дукхагIа долча Iажийи кхорийи сортех.

Нокхара мозаша опылени йича хьахинна сом ше а дикагIа хул. Iажийи кхыча сомийи гаьнаш тIара сом боккхагIа а бос сийрдагIа болаш а хул, хIаьта 1,5—2 процент дукхагIа чулоац цар шекар, нокхара мозаша опылени ца яьча сомашчул. Комсий а, кхазарий а, гIудилгий а бурилгаш йоккхагIа хул.

Нокхара мозаша опылени яь сомийи юртбоахама кхыча культурайи гаьнаш во ха эттача хана духьала оттара чIоагIагIа хул. Нокхара мозаша опылени яьча сомий гаьнаш тIарча зизашта кIезигагIа Iаткъ бIаьсти яьнначул тIехьагIа этта шелал, нокхара мозий тIакхачанза долча зизаштачул. Нокхара мозаша опылени еш кIеззига ха мара ца йоаккхаш хилар бахьан долаш, шелалах лораю цар сомий бешамаш.

Сомий гаьнаш зулам деча садоахкача хIамаехи лазарехи лораяра а цу тайппара доккха новкъостал ду нокхара мозаша. Зиза дуаш дола дIанийи кхыйола садоахка хIамаши тIайолхац нокхара мозаша опылени яьча зизашта. Цул совнагIа, нокхара мозаша болх болабаьча зизаш тIара нIаний сихха довд.

Укх шера бешамашта нокхара мозаша еш йола опылени къаьстта дика вIаштIехьаяккха а. Ший ханнахьа а, хьожаш а е еза. Бешамашта опылени яра низ болашагIа а болх дикагIа беш а дола нокхарий хьакъоастаде деза. Ерригача беша опылени яра мелла нокхарий дезаргда ховргда беша йоккхалга хьежача. ХIирашкахьарча сомий бешамашкара гаьнаш чIоагIа тоалуш хул, цудухьа цу морча бешамий хIара цхьан гектара лаьрхIа кхоккха никх оттабе беза, кхы кIезигагIа боацаш. Боккха лоархIам болаш ца нокхарий доагI-доагIача моттигашка беша дIаоттадар. ЧIоагIа гIалаташ даьд цу гIулакха. Гаьнашта юкъе а ца увттадеш бешамашта 300—500 метр гаьна дIаувттадеш хиннад нокхарий колхозашеи совхозашеи. ХIаьта цхьадолча боахамий нокхарий 1,5—2 эзар метр бешамашта гаьна лоаттадаьд.

Иштта гаьна даха-м мотаргда нокхарашта, цхьабакъда, опылени елга лохлу цар. Беша юккъе Iооттаде деза нокхарий, уж яьшкаш чура арама даьллинге а, низ а ха а ца а доадеш, зизаш тIа ховшарцолаш. Цудухьа 20—30 метр юкъе а йолийташ оттаде деза нокхарий. Сомий бешамаш лелаеча Черсий-Балкхарой республикерча опытни станце теркалдича, цу тайпара оттадаьча нокхараша массайолча гаьна опылени еш хилар гучадаьннад.

Нокхара мозаша дика опылени яра боккха лоархIам болаш да сомий бешамашта агротехнико яххача тайпара гIулакх делга. Сомий бешамашта гIулакх дикагIа дича нокхара мозаша опылени дикагIа еш хилар гучадаьннад. Нокхара мозаша опылени сихагIа ергья, нагахьа санна зиза тохача хана сомий яраш йоацаш кхыйола гаьнаш беша ца хуле — сомий гаьнашта опылени яра тIера доах цар нокхара мозий.

Вай республике сомий бешамаш чIоагIа шеръе лаьрхIад. ВорхI шера чухь дикка алсамбала безаш ба сом. Из болх кхоачашбара деш дола гIулакх укх шерре а денз дIадоладе деза. Цудухьа сом бебара боккха лоархIам болаш да нокхара мозашца опылени елга. Вай колхозашкеи совхозашкеи шерра йоаржае еза из опыт.

А. АВСАРАГОВ,
биологически Iилмай кандидат.

ГIорваьнна вола советски Iилмахо—селекционер

КРАСНОДАР. 40 шу совгIа ха дIаяхийтай Iилман болх беш гIорваьнна волча селекционера, академика, Социалистически Къахьегама Туршала, Ленински премен лауреата Василий Степанович Пустовойта. Цо ше хьадаь а кхыча Iилмахошца цхьана цо даь а дола гидуаргий тайпаш мехкарча дуккхача районашка дIадувш да. Цу чIоагIа мах болча даьтта доаккхача культуран валовой чуэцача ганарий 75 процент лоац цар. Масала, В. С. Пустовойта даь № 17839 йола гидуаргий тайпа 52,7 процент. даьтта доалаш а гектара тIара 30 центнер йоалаш а да. Вешта аьлча, уж тайпа гидуаргаш дIайийнача цхьан гектара тIара даьннача ганарех 14 центнер ганарий даьтта доал.

Мехкарча къилбаседан шийлача районашка ше даь тайпа гидуаргаш дIаюврг йолаш болх беш ва хIанз Iилмахо. Из де лерхIаш чехкагIа кхача массехк тайпа гидуаргаш кийчъяьй цо. № 19439 йолча гидуаргий тайпо дика хьокхамаш гайтар. Ше дIадийна 93 ди доалаш кхач из, 50,7 процент даьтта а доал цунах.

Гидуаргий кердача тайпаех дукхагIа пайда баргболаш, 5-10 шера а доацаш, хIара шера керда доах цо колхозий кхашка дIадув гидуаргий керда тайпаш. Кубане иштта уж тайпаш дIаудуш хиларо хьахьехар цу гIулакхо. ХIанз хIара шера гидуаргий керда тайпаш дола гIулакх а хинна дIаяттад. Селекционер даь гидуаргий керда тайпаш мехка хьы тIа а 150 эзар тонн хIара шера даьтта луш да.

Василий Степанович Пустовойт хIанз Ерригсоюзни Iилма - тохкама института даьтта доаккхачеи эфирдаьтта доаккхачеи культурай селекцен отдела заведующи ва. «Сменеи» «Передовики» яха керда тайпаш деш ва из хIанз. Цу тайпаша хIара гектара тIара 30-35 центнер ганараш лу, 15—16 центнер даьтта доалаш дола.

ГIорваьнна волча селекционера, В. И. Ленина цIерах йолча Ерригсоюзни юртбоахама Iилмай академен бокъонца вола член волча В. С. Пустовойта шерагара - шерга дукхагIа дакъа лоац вай мехка шортта кхачан продукташ хилийтара тIехьа дерригача халкъо лоаттабеча къовсаме.

Сурта тIа: академик В. С. Пустовойти (аьрдехьа) института директора Iилман даькъа заместитель А. Я. Панченкои гидуаргаш дIаювча хьожаш ба.

Е. Шулепова сурт. ТАСС фотохроника.

ЛИТЕРАТУРАН ОАГІУВ

М. ПЛИЕВ

НАНА-ДАЬХЕ

Вайна ховш да хьалхар оала
Бера из дош «Нана» долга.
ГІайгІа йоацаш, боацаш
бала,
Из хьалкхедер Даьхе йолга.

Цудухь оал из
«Нана-Даьхе»,
Цудухь ез из са мо дукха,
Ше хьалкхевер Даьхе
йоадаь
Ираз долаш корта мукъа.

Цудухь дац, Советски сага
Цхьаккха хІама хьона
нийсса,
Цудухь ва со Даьхе дага
Хьона яла стих сай масса.

Хьалхар-хьалха Россен
халкъаш
Коммунизма новкъа даьха,
Лаьтта, сигал сийрда
наькъаш
Вахар хоздеш тхона даьхка.

Латташ я хьо нана хинна,
Маьлха санна лепаш бос.
Тоадеш вахар хІара денна,
Денна сирдагІ болаш бос.

Укх дунен тІа цхьаккха
моттиг
Яц хьо санна, яц хьа
маьхе.
Хьалхар-хьалха лаьттан
спутник
Сигал хийцар я хьо,
Даьхе.
Электростанцеш, хина
кемаш
Цу атомо лехкаш да.
Укх дуненга яйташ тамаш,
Седкъий тохкаш ракет я.

Нана хинна я хьо латташ,
ЧІоагІдеш денна халкъий
вошал,
ТІом ма хилба лаьтта
яхаш,
Адамашта бувцаш мерза
машар.

Цудухь дац Советски сага
Цхьаккха хІама хьона
нийсса.
Цудухь ва со Даьхе дага
Хьона яла стих сай масса.

БІаьсти

Лаьтта улл къонденна,
Лаьтта улл хьаьнденна,
Дошу малх бІоахбенна,
Сигал лел лакхбенна.

Са денна бос баьнна
Листа хьу латташ я.
Аьлешка-довкъашка
Уж лей хиш удаш да.

Из фо да цІенденна
БІаьстан хьаж етталуш.
Лоамаш да къонденна
Са коатІар бІаргагуш.

Адам да гІоздаьнна
Къахьегаш лаьттанца.
Са Даьй-мохк зиз санна
Хозлуш латт бІаьстанца.
Апрель 1959 ш.

Р. ХАДЖИЕВ

БІаьсти

Маьлха бІаьсти, Іа зІанарца
Хоза йІовхал лу,
Ховха зиза гІаддахарца
Хьога делалу,
Баьццар бархат дийхе
хьунаш
Іа дІаоттаю,
Нана-лаьтта гІад а дугаш,
Аре Іа хозъю.

Дега тоам беш, вай са доаха
Фо цІенду зиза.
Из тоам Іовша вай догдоагІа,
Валац цох виза.
Лаьтта хозлу, дийна мелдар
ГІотташ, меттах хьов,
Ирзе вахар дІахо дахьар
Царна чІоагІа лов.

Вайна бІаьсти я — коммуна,
Из — вай сийлале,
Из оттора воашкар цунна
Эшар вай дІале.
Вай де дезар хьалхадоахаш
Сийлахь парти я.
ВорхІ шеренна мулаш
доахаш,
Кхоачаш вай ергья.

ВорхІ шу — халкъа низа
болам,
Вайна хьехам ба,
Къахьегама керда толам,
БІаьхи боахам ба,
Маьрша дахар ларде
лоархІаш,
Вай къахьегар да,
Дерриг халкъаш
оарцагІдоалаш,
Воай низ чІоагІбар да.

Теш вай цхьабарт болаш
долча
Воай халкъа низах,
Халкъо даим боахаргболча
Сийлен толамах.
Даим из дІахьалха дода
Ираз дебадеш,
Даьй хьийгаь, коммуне бода
Никъ ше къегабеш.

Боахам тоабе вайна эшар
Вайга долаш да.
Коммунизма наькъах тешар
Сийлахь декхар да.
Партен хьалхле, цо лу
кхетам
КІоарга хьаькъал да.
Вай коммуне бу къахьегам—
Доккха ираз да.

Къ. ШАВХАЛОВ

БІаьстан Іуйре

Маьрша я хьо, бІаьстан
Іуйре,
Наха шортта тоамаш де.
Хьайла: малх чуийнаб
тхьовре
Мах ца бехаш ший болх бе.

Шийлча мехкар дедда дена,
ЧІегарг бІена гонахь хьувз.
МергІилг бага доагІаш
дайна,
ТІаьда кІориг цунга цІувз.

Дерриг кхоллам даьннад
сома,
Адам дечоа согта да;
Дечоа согта волчун хІама
Даьчоа бекхаме хургда.

МоллагІ ший болх бечо
бІайха,
Сатем боацча цун дего
ДоагІаш доккхал дергда
шийха,
Хьесташ ший къахьегамо.

Хь. ОСМИЕВ

Шо хІанз гІоза делаш латт

Нана лоамех
МІараш етташ,
Шувнаш доахаш
Ихаьд шераш,
Уж ца дохаш чІоагІа латт.
Къахьа, мерза,
Дахар, денар
Дукха дайна
Лакха лоамаш
Заман тешаш хинна латт.

Хиннай йоачаш,
Йиттад дуІаш,
Турпал лоамаш,
Шо шек доацаш,
Даим санна, кура латт,
Іаьржа зама
Йолча хана
Къонгий балех
Дийлха лоамаш,
Шо хІанз гІоза делаш латт

М-С. ПЛИЕВ

Кхоане ювцаш...

Кхоане ювцаш,
ГІоз а дувлаш,
Дог са, Даьхе, даим хьоца
детталу;

Балха къувсаш,
Хьалха вувлаш,
Толам бахар дего чІоагІа
къоабалду.

Даьхен пхьоален
ЦІи ца йойташ
ЧІоагІа болат дукхагІ
кхехкар сона лов,
Сийрда кхоане
Вайга гойташ,
Халкъа боахам
дегІабоагІаргболга хов.

Къона бераш
Хьал а кхийна,
Цхьан бокъонца дахаргдолга
сона хов,

Герз ца эшаш,
Мух а тийна,
Доацаш хургда укх дунен
чу бирса дов.

Саго воацош
Саг ца хилча,
Царна юкъе мерза машар
хург-ма бий,
Харцо оачаш
Массе хилча,
Цунах сийлахь
Коммунизм арг-ма дий.

Дахар дувцаш
Ла а дувгІаш,
Ираз мел дар цу заман чухь
вахаргва;
Ноакхош сувсош,
Бийнаш Іувдаш,
Капиталах алхха дувцар
дусаргда.

М. ЛЬЯНОВ

БІаьсти кхаьчай

ЙиІийла хьамсарагІ
елакъежаш,
Иллеш доахаш, лекхаш
ашараш
Ший Іанарца Іалам мерза
хьесташ,
БІаьстий кхаьчай. Зизлу
бешамаш.
Иразах хьалдиза да са мел
доаллар.
ГІадъяхарца къонал гІоза
ловз.
Гуш цу бІаьстан маьлхо хьал
мел кхоллар,
Дега мерзаш тахан кІаьдагІ
зувз.
Дийнлу чІонкаш. Цар из
тІоарска эттІош,
ГІанаш маьлхагахьа ара
гІерт,
Хи йисттера дака саьргаш
сеттош
ЛаьгІо хьакхе михо боакх
из барт.
Баьцарач босагІ зизай
корталгаш,
Бесаш тайп-тайпара лепаш
доаг.
Шоай ховхалца маьлха
бочадувлаш
Овлаш тІа юкъ-юкъе ужаш
аг.

Я. ОСМИЕВ

Империалисташка

Доазол дехьа бертех увгІаш,
Кийчдеш доахк шо бІеха герз.
Тха толамаш дега къувлаш,
ХІанз шун бІаргаш бий мо
къерз.
Шун тийшаболх байза
, баьнна,
Къахьегамхой шоайла
хьерч.
Шоай ха-зама яьккха
даьнна,
Шун гІулакхаш лар тІар
керч.
Миха духьал туг кхессаьчун
Ший бат цІенъе езаргья,
Тхоца тІемца къувсаш волчун
Ший бат цІеша езаргья.
Тхона хьашт дац тІемаш—
довнаш,
Тхона мерза машар эш.
Бакъда, тхо дац агаш
гонаш,
Харцволчунца бегаш беш.

М. ХАШАГУЛЬГОВ

ХОЗА БІАЬСТИ

Дилла санна,
Керда ена,
Тахан вайна
БІаьсти еци,—
Семилетка
Йоло яьнна,
Къона ена
Елаш еци.

Дуне лепош,
Сигла даьнна
Сийрда къегаш
Маьлха нур деци.
Хьа цІей дездеш
Ловза даьнна
Форд мо ара
Адам деци.

Ханал хьалха
Семилетка,
Шоай Даьхенна
Кхоачашъярна,
Іаьржа дошув
Дукхах даккха
Боккха аьттув
Бувлаш беци.

Зизо хозъяь
БІаьсти санна,
Хьо, са хьоаме
Республика,
Хьайца доккха
Беркат дахьаш,
БІаьстана накъа
Кхаьча еци.—

ХІара денна
Эрга ювлаш,
Белха йоргІа
Чехка хьекхаш,
План хьалха
Йистеяккха,
ОарцагІъяьнна
Йодаш еци!

Дж. БЕРКЕН-ХАЕВ

Эрсий йоІага

Хьо я тахан Іилма хьехаш,
Іоамош гІалгІай зІамга воІ.
Беркат, эздел хьайца долаш,
Гаьнара ена эрсий йоІ.

Дешар, йоазув Іомаду Іа,
Дуне, зама ше чулоацаш,
Хьайна ховр дерригa луш
дІа,
ВІалла сонтал хьайца
йоацаш.

Сийрда седкъий — вай
спутникаш
ЦІенча дегца Іа цунна дувц.
«Семилеткан» керда цифраш
Даьхен воІаца дага лувц.

Бирса тІом безац вайна,
Цо дуненна баь пайда
бац,
ЦІаккха а хьонеи сонеи
лайна
МоастагІчо из
хьоабергбац.

Дукха хьо езар тамаш яц,
Беркат, денал—из хьога тоъ,
ХозагІа ловца эшаш бац,
Гаьнара ена эздий йоІ.

Даьшта хийттар вай
кхоачашду,
Воайла дезаш, кхеташ
Іилмах.
Партен хьехам вай
Іомабу
Кхийтта коммунизман
наькъах.

Ам. ПЛИЕВ

Хьога хьалхе мехко йоах

Деша, деша, дукха деша
Сийрда Іилма дешархо,
Коммунизма сомий беша
Хила вез хьо Іилманхо,

Дика деша пхиаш йоахаш,
Школе хила турпалхо,
Къайлен наькъаш
сийрдадоахаш
Хургва, бер, хьох Іилманхо.

Хургва, бер, хьох гІорваьнна
Мехко вувцаш болхало,
Кер чу хьувза сутарваьнна
Школе лушйоа сердало.

Тахан кхетам зІамга ба хьа
Кхоана хургва баьчча хьох,
Доккха хьаькъал эздел
долаш
Хьога хьалхе мехко йоах.

Поэтага

Хала хилча са ца тохаш
Доастам ма вувлалахь,
Оатто лехаш, атта вохаш
Замах ма адалахь.

Боадо йолча кІерам оттош
Сердло летаелахь,
Боадон духьал некха
лоаттош
Халкъашта гІо делахь.

Балхаш дувцаш, ираз дувцаш
Оаз хьай екаелахь,
Ираз дола хьай мохк бувцаш
Иллеш Іа яздeлахь.

Доккхий толамаш а доахаш
Декхар кхоачашделахь,
Турпал хинна балха воалаш
ЦІаккха кІаьд ма лелахь.

БИБЛИОГРАФИ

„Нохч-ГІалгІайчен поэзи“

1959-ча шера Москве говзамеча йоазоний пачхаьалкхен издательствос кепа а техаь эрсий меттала арахийцаьд «Нохч-ГІалгІайчен поэзи» цІи йола доккха сборник. Сборник оттадаьраш ба нохчийи гІалгІайи поэташ М. Мамакаев, Дж. Яндиев, Хь. Муталиев.

Сборника тІа кепа техаь произведенеш нохчийи гІалгІайи метталара эрсий меттала яьхай гІорбаьнна болча советски поэташеи переводчикашеи: Николай Тихоновс, Эдуард Багрицкийс, Михаил Голодныйс, Николай Асановс, С. Липкинс, А. Тарковскийс, иштта кхы дуккха болчар а. Цхьадола къаьнара иллеш эрсий меттала даьхад XIX-ча бІаьшерашкахь ваьхача гІорваьнна волча эрсий поэта А. А. Фета.

«Нохч-ГІалгІайчен поэзи» кхаь даькъах латт: «Халкъа творчество», «Иллиалархой», «Советски поэташ». Хьалхарча даькъа чуйолха керттера произведенеш я «Тирка йисте бахаш хиннача аьла Мусостахи Ади Сурхохи дола илли», «Аккхарча Іумарий Іаьлах дола илли», «Автурински Ахьмад», «Шахмарзий кхоъ толам». Шира а вай хана халкъо вІашагІдехкаь а дукха иллеш долх сборника хьалхарча даькъа чу. Царца да Сийлахь-воккхача Ленинах а, Къилбаседа Кавказе. Советски Іаьдал оттадеча хана халкъашта хьалхле лелаеш хиннача Серго Орджоникидзех а, нохчий турпалхочох Шерипов Асламбеках а халкъо даьха иллеш, «Партизаний илли», иштта дуккха кхыдараш а.

Сборника «Иллиалархой» аьнна цІи тиллаьча шоллагІча даькъаца да Нучаев Ахьмада, Хамхоев Ахьмада, Мальсагова Фатимай, Дадуева Рабой, Муртазалиева Касимай, Мунаева Сайбата иллеши ашараши.

Сборника тІарча кхаь даькъах ши дакъа гаргга дІалоац «Советски поэташ» яхача даькъо. Цига кепа техай нохчий поэзи дІайолаяьча, башха дика произведенеш язъеш хиннача поэта Бадуев СаІида «Паччахьа заманга», «А, со йист ца хулаш Іелац» «Даи воІи», «Лоам» яхача произведенешта, нохчий поэтесса Исаева Марема «Гамар», «Зелимхан» яхача стихашта. Дика сурт оттоши хозеи язъяь я Мальсагов Дошлакъий «Армхи» яха поэма.

Иштта, цар творчество шерра йовзийташ, шоашта йоагІаш ма хиллара йоккха моттиг лаьцай сборника тІа нохчий поэташа Мамакаев Мухьмада, Музаев Нурдина, гІалгІай поэташ — Яндиев Джамалдинеи Муталиев Хьажабикареи.

Сборника тІеххьарча даькъа тІа кепа техаьй нохчийи гІалгІайи поэтийи: Мамакаев Іарбе, Осмиев Хьамзата, Ведзижев Ахьмада, Сулаев Мухьмада, Зязиков Бахьауддина, Анзорова Балкана, Ахматова Раисай произведенеш а, иштта къоначa поэтий Эдилов Хас-Мохьмадеи Джамалханов Зейндинеи стихаш а.

ЧІоагІа дика гІулакх даьд сборник оттадаьраша ший творчество сборника юкъе яха волча хІара поэтах лоацца биографически справка енна.

Художника И. Киричевскийс Іалаьмате хоза кийчдаь а, цу тІехь баь беррига полиграфически болх дика болаш а арадаьннад «Нохч-ГІалгІайчен поэзи» яха сборник.

Т. БИРСИЕВ.

БОКОВ Ахьмад.

Рейхьант

(Повеста тІара дакъа)

Кхаь бетта маьраца хотта ца денна Рейхьанта вахар цу сарахь геттар хаьдар. Елхаш даьвеший тхов кІал яьлар из цу бус. Маьрацара къастар хала долаш-м елхацар из; из-м цо сатийсар ма дари даь вошас ше тІа мишта эцаргья ховра цунна. Цун дег тІарча човна гІойле ергйолаш из кІийле яларе-м елаш яххал дикахетар дар Рейхьанта хиннар. Ховра цунна цига човна тІа тух хьерцаргдолга.

Рейхьанта ираза Хьадис метта уллар. Ше уллачара бирса бІаргаш къоарзадир цо Рейхьантагахьа.

— Сона гІатта могаре ховргдар-кх хьона, шайтІа. Сабарде Іа, мар-м аз лохаргва хьона. Іа са яь юхьІаьржо-м аз мерех йоаккхаргья хьона. Воккхача сагага мара дІа-м хьо ца яла.

Рейхьант ше бехке ца хилар дІадувца елча, ла а ца дувгІаш, цунна наІалт а аьнна, кхайкаве волавелар из.

Цхьа кІира даьккхар Хьадиса йист ца хулаш Рейхьанта бІагІара хьежаш. Из волча цІагІа чуяьлча дог тохалора Рейхьанта, унахочунга хьажа моллагІ воккха саг веча, цунга ше дІаялар кхераш гой са дІадодар цун. Рейхьанта ший качара Іодаьннарг лаьрхІа Іазап Іодаьнна хиннадацар. ХІанз воккхача сагаца оза дезаргда цун из. ХьалхагІа хиннар-м цул пхийтта шу мара воккхагІа вацар. ХІанз Хьадиса цунна лургвар мел воккхагІа хур-хьогІ?

Хано халахетар а дайду, дег чура эгІазала шод а боаст. ТІехь-тІехьагІа хий дезаш е кхыдола гІулакх эшаш хилча Рейхьантага йистхила ваьлар воккха саг. Бакъда, массаза а цІимхара оази хьажаюкъе боаллаш шоди хулар. Ше цунна деча гІулакхо шийцара цун гоамал дІаяккхарга а из шийца дикагІа хиларга а дог доахаш яр Рейхьант. Геттара гІадъяха яхар из цхьан сарахь Хьадиса лор воалаве а. Из цу сарахь чІоагІа хала вар. Лор а воалаваь, цунна гІойле хилча шийга из велавенна йистхиларга дог доахар Рейхьанта. Цунна хийттар хилaнзар.

— Іа даьча халахетаро сихдир хьона е лазар,— аьлар даь вошас лоро маха а теха ше дикагІа хилча.

Сов чІоагІа цо аьннар хала долаш, дог чІехкаш, бІаргашка хий а кхехка латтар Рейхьант. Лоро, ше арайоалаш, къахетаме белаж тІа гІолла кулг хьекхар.

— ХІама дергдац. Верзаргва из-м,— аьлар цо.

Рейхьанта бІаргех деза хи тІадамаш Іолийгар. Йицъеннаяр цунна ше сагo хьаьста ха.

Иштa мегаргдац,— аьнна Рейхьантагахьа корта а оагабаь лор араяьлар.

Цул тІехьагІа массехказа Рейхьанта из йоалаяь ший дегІа гІойле ярах цкъа безаме йистхиланзар Хьадис веший йоІага. Наггахь сайре мара йодацар Хьадиса лор ца йоалаеш. Массаза а Рейхьанта тІалаттар из декхар. Рейхьант цхьаь ца яхийта бийса баьде хилча Хьадиса йиІиг Лейла ухар цунца. Эхь хетар Рейхьанта сар-сарахьа из кхувлаш, цунна хало е. Бакъда, ца йоалайнча ялацар. Билла цхьа боарам а болаш иттаза е ткъозза маха тоха безаш хилча-м денна ше ухарг ма ярий из. Хьадис хала хилча мара маха тоха безацар. Цудухьа саг дІа а ухаш хьакхувла езаш яр из.

Цкъа лор йоалаеш ше йоагІаш хІанзалца хатта эхь хеташ ше юхайизар хаьттар Рейхьанта.

— Мария Алексеевна,— аьлар цо, теІача оазаца,— со мишта Іамаргьяр из маха бетта? Бус-бус хьона хало а ергьяцар тІаккха... Цул совгІа, наха дарбаш дар дуккхача хана денз сона чІоагІа дезаш а да.

— Боккъала ях Іа?

— Бакъда-кх из. Шприц а эцаргбар аз...

— Деша деза тІаккха. Маха тоха-м хала дац. Бокъонца хьайна из гІулакх дезаш дале деша деза,— аьнна, Рейхьанта букъа тІа кулг диллар лоро.— ТІаккха ховргда хьона дарба де а.

— О, из-м вІаштІехьа мича даргдар.

— ХІана? Масса класс яьккхай Іа?

— ВорхІ.

— Хьайола кхоана со йолча. Дийнахь. Мегаргдий?

— Мегаргда. Сагага ма алалахь, Мария Алексеевна. ДІахой дов дергда сона.

ЙІаьха хийтар Рейхьанта из ахкан лоаца бийса. Ди делкъигахьа лестача хана лор йолча яхар из. Лоро газета тІара медицински школе дешархой дІаэц, аьнна бола хоам бешийтар Рейхьантага. Цул тІехьагІа хьехам беш ах сахьат гаргга къамаьл дир цо. Цунна баркал а аьнна йоддашехь ще ворхІ класс яккхара свидетельство даккха школе яхар Рейхьант.

Цхьа ткъаьх ди даьлча маьнге тІара Іо а, чу-ара а воалалуш хилар Хьадис. Лор а кхувла езацар хІанз. ХІаьта а кастта-каста йодар Рейхьант ший мерза хьаьша йолча. Из йолчара чуйоагІаш бІарг сийрдабаьле, ког байлийя хулар из. ЦІагІарчарна Рейхьант цига ухилга ховра. ХІаьта а, Мария Алексеевна хІанз цар а еза хьаьша хилар бахьан долаш могийтар цар из цига ухилга.

Цхьан бус вІалла чуянзар Рейхьант. Бийса юкъе а яха чуя ца юхьаш лор йолча Іийнарг лаьрхІар цІагІарчар. Іурре яхийтача Лейлас Рейхьант цига хинна а яц, аьнна хабар дера. Едда маьре яхай, аьнна хабар арадаьлар тІаккха юрта.

— Жерой а аха баьннаб байдда маьре,— яхаш, белар цхьабараш.

— ЙоІ йита а йига мегаргйолаш яр из-м, йоахар вокхар.

Ши кІира даьккхар Хьадиса Рейхьант йигар гучаваларга а цо тоама нах бахкийтарга а хьежаш. Саг ванзар. Цхьа бутт баьлча Рейхьант городе яр, аьнна, хабар кхийтар Хьадисах. Мичай, фу деш я хацар хабар деначоа. Из лаха ваха Хьадис, лазаро кІал а вита, малаш ба ца ховча наха цІавоалавир.

Дукха ха ялалехьа каьхат дера Хьадисага. Из хьангара денад цунна хацар. Школера чуенача Лейлас бетта тІа ІотІа а хьежа Рейхьантагара да аьлар.

— ХІай? — аьнна, сиха метта урахайра Хьадис.— Іодешал! ЙиІиг деша йолаелар.

«Ди дика хилда хьа, са веза воти»,— яздора Рейхьанта.

— Хьий шайтІа яІ! Эхь хетий воти ала а. Лейлас из теркал а ца веш дІахо дийшар.

«Моаршал доайт аз Іайшетага а сай йишилгага Лейлайга а. Аз дех хьогара, со хьайга ца оалаш яхарах сона эгІаз ца вахар. Хьона эхь тІакхоачаргдолаш хІама дац аз даьр. Цох тешаш хургва хьо. Со медицински школе дешаш я»...

— Из фуй? — хаьттар Хьадиса.

— Лораш кийчбу цига,— аьнна жоп делар Лейлас.

«...Соца кхы а гІалгІай а нохчий а мехкарий ба дешаш. Наха цхьацца хабараш дувцаргда хьона, воти. Ла ма дувгІалахь сагага. Сона корабаьр сай вахара никъ ба. Цу наькъа саг духьал хила йиш яц, ца хилар хьогара а дех аз. Са соцам чІоагІа ба. Дешарах дика а кхет со. Дего къоабал даьча гІулакхах саг дикагІа ма кхетий. Кхаь шера аз дийшача, сага хам боацаш яха йиш я са. Цул совгІа, масса сага дарба дергда аз! Мел сий долаш, мел нахагара баркал долаш из гІулакх да, хьона ма хой. ДагадоагІий хьона, Мария Алексеевна хьайна маха бетта иха. Массаза а баркал оалар Іа цунна.

Кхалнаха дешар сийдоацаш а, эхь долаш а лоархІ вай цхьабараша, тІаккха дийшача кхалсагагара цхьацца дика гІулакх хилча, цох пайда баьлча цун сий ду массане а. Бакъ ма дий из иштта хилар. ТІаккха цу кхалсаго дешача хана хІана лоархІ из сий доацаш? ХІанз хьога наха цхьацца дувцаргда сох, хьона хьайна а хетаргда. Бакъда, со дийша а яьнна, аз наха гІулакх деча хана е царна а, е хьона а иштта хетаргьяц со. Из иштта хургхилар бакъда...»

— ЦІайоагІилга хьоаха а дой?

— Дийша яьннаяц со,— аьнна раьза йоацаш даьгахьа дІахьежар Лейла.

«...Аз дех шугара сона са полтуви, цаІ зипеи, вож даьреи ши кочи цхарали байтар. Когаш тІа ювха хІама а яйта сона. Из аз къаьстта Іайшета тІадулл. Вожаш хІамаш шоана ют аз. ХІанз мукъах паргІатта сайга дешийтар а дех аз хьогара, воти. Лейла дешарах ца яккхар а дех аз.

ХІамаш посылка а яь укх адресах йойтаргья оаш...» Ше хьоаяь Рейхьанта яздаьча дешаша Лейлай кер тохабалийтар. ТІеххьарча хана касткаста оалар дас: Лейлас дийшар тоъаргда аьле. Лейла ялхлагІча классе яр. Даьна-м бе а дацар из моллагІча классе яле а. Деша а, язде а ховш хилча тоъам хетар цунна. Лейлас, каьхат бетта чу юха чу а делла, елха а чІаьхка кулгашца юхь лочкъайир.

— Хьо а цу новкъа яха йоалл? — аьнна, тІачайхар Хьадис. Лейла, йист ца хулаш, оагІора дІайийрзар. Ца елха гІерташ са къувлаш дерригa дегІ эгадора цун. Аз дийшача шинна а даьла къорІатІаз шинне кортош шун даха!

— ХІана доах Іа тха кортош? Фу даьд оаха? — аьнна кхы са ца тохалуш, йийлха а йийлха араийккхар Лейла.

— Сона гІатта могаре ховргдар-кх хьона а цунна а,— аьнна, доккха са а даьккха вижар Хьадис.

— Фу бала ба Іа цунга бахьар, яьй. ХІана чувхаю Іа из? Бер ма дий из,— аьнна, раьза йоацаш йистхилар, хІанзалца йист ца хулаш яьгІа Іайшет.

— Хазаци хьона цо яхар. Цу яхачун болх ба из-м. Са бІарг тІабаккхалахь ше дІамелйолийте цхьа шу далалехьа цунна тІехьа из ца йоде. Бакъда мел-м йолийтаргьяц. ЦІа вож а йоалаергья, дала аьннадале.

Цкъа а шозза а каьхат дахьийтар Хьадиса Рейхьантага цІайола, аьнна. Каьхаташ Рейхьанта кхерам тувсаш дар. Кхыбараш цІагІара каьхат деча гІадболхар, Рейхьант геттара гІайгІане хулар. Цун дег тІара бала дІахайча новкъостий цу балан доакъалла баьхкар. Рейхьанта тІалаттача кхерама цаІ санна духьалъотта чІоагІо йир цар.

Каьхаташ кхахьийтача Рейхьант цІа а ца ена ,шийна гІатта а ца могаш, кхыча юртарча ший тайпах нахага хабар дир Хьадиса. Цигара ши зІамига саг вера. Царна тІадиллар цо из декхар. Уж шиъ лерхІар Хьадиса шийна а дерригача тайпанна а тІакхоачаш дола эхь юхатоха а, Рейхьанта доадаь сий юхаметтаоттаде а дезараш.

Рейхьант йита цІаенача бус ше денна дош кхоачашде кийчвенна вар Хьадис, тІехьабахийта кагий нах цІабаьхкача. Сесаг а бераш а долаш кІайвенна саг вар цо Рейхьанта лехар. ЧІоагІа корзагІваьлар Хьадис царца шийна Рейхьант ца ейча.

— Оаха цига даьккхача кхаь дийнахь гІалат долаш хІама тхона цунгара гуча а даланзар, е хьалхагІа даьннад, аьнна хаза а хазанзар. Нагахь санна хилча из ала саг нийслург ма варий,— аьнна, волавелар цаІ.

— ЦІайоалаянзар-кх оаш. Кхы дувца дезац, цигга хадийта...

— ХІана йоалаю из цІа, Хьадис? Дешийта. Цига-м гІалгІай мехкарий ба дешаш,— Из-м дика дешарца а дикача оамалца а цу ерригача школе цІи хеза, массане а дика тешал деш ма йий,— аьлар вокхо.

— Из тахка дахийтадацар аз-м шо. ЦІайоалае даха децари шо?

— Дахадар.

— ТІаккха хІана йоалаянзар оаш?

— Из цІайоалае денал ца тоъаш-м Іанзар тхо, Хьадис. Бакъда, бахьан-м, корaданзар. ХІана йоалаю из цІа? Деша мара ягІий из? Цун дегІах гІалат доале тІаккха ховргда-кх тха денал, Хьадис. Цунга хьожаш а, ладувгІаш а хургда хьона тхо-м. Тесса ютаргья, аьнна ма хеталахь.

— Шун ги доаллалда оаш дергдар а. Дерригаш цаІаш да шо-м, хІанз кхийнараш — маІа а кхал а. Со укх меттара гІеттача-м йоагІаргья из цІа.

— Хьадис, воагІача сагага петара цхарал байта яхаш яр-кх из.

— ХІай? Оашош дихьа барзкъаш дитар оаш?

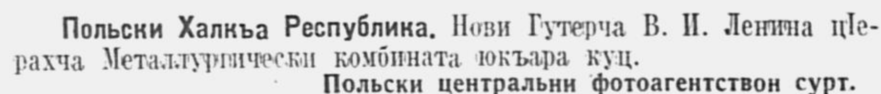
— Дитар. Наьха барзкъаш дувхаш ма ярий из. Эхь ма дий из.

— ГІо хІаьта ,дика гІулакх даьд оаш. Даьла наІалт хилда шоана. Меттара гІаттарга а Рейхьант цІайоалаярга а сатувсаш уллаш Іа даьккхар Хьадиса. Бакъда, гІоттаргвола мотт хиннабацар цунна биллар. Лоа даша доладенна, хиш Іодоладелча велар Хьадис. Іайшети Лейлаи цу аьхкий Іайшета вежарий болча баха дІабахар.

ТІеххьарча курсе йолаш байзар Рейхьанта ший ноанахой Хьасани Совдати. Каст-каста йодар из царга. Цхьан хана Хьадиса Рейхьанта тІехьа вайтача шиннех цаІ кхоззадиазза кхы а вера, цкъа вож а вера. Бакъда, цхьанне а Рейхьанта новкъа долаш дош аланзар. Рейхьанта дезац яхаш хьаэца ца тугашшехь кІезига деле а, ахча ца луш дІаболхацар уж цІаккха а. Шин аьхкий кІезига Рейхьанта а ха яьккхар царга.

ТІехдика дешаш чакхъяьккхар Рейхьанта школа. Дийша яьлча цу городерча больнице балха хьожайир из. ШоллагІа шу да Рейхьант цу больнице сестра йола.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

Польски Халкъа Республика. Нови Гутерча В. И. Ленина цlерахча Металлургически комбината юкъара куц.

Польски центральни фотоагентствон сурт.

Кхыча мехкашцарча гIулакхий министрий Женевски совещани хьаеллар

ЖЕНЕВА, 11 мая. (ТАСС спец. корр.). Тахан моттигерча ханах 18 сахьат дальча Къамий Двореце кхыча мехкашцарча гIулакхий министрий совещани хьаййиллар.

Заседани хьаеллаш малхбузерча мехкий делегацеш шоай хур дах немций халкъа викалаш совещане беча балха юкъера дlабаха е цар лоацаца даькъана позоув оттаде бенизабар, совещани кийчча хана совещане германски шиннa а паччахьалкхено дакъа лоацаргдолаш 4 паччахьалкхено барт баь боллашехь.

СССР-а делегаци хаьда духхал ялар малхбузерча паччахьалкхений цу гIулакхашта. Деррига германски халкъа чIоагIа хьашт дола делаш дувцача цу совещане дакъа лоацача бокъонех немций баха гIийратча малхбузерча паччахьалкхенаша цагалыдар чакхдалаздар. Переговораш ега стола гонахьа немций халкъа бахийта гIерташ долаьдар эша дар — юхьхьанца деназ Женевски совещане немцаша дакъа лоацилга чIоагIа хьаллоацаш йолча СССР-а политикан йоккха котало я.

Дизза 18 сахьат дальча совещани хулача зале шоай моттигаш хьалоац Советски Союза, ВIашагIкхийттача Штатий, Великобританен, Францен, хьалта шитта Германски Демократически Республикан, Германен Федеративни Республикан делегацешка.

СССР-а оагIонгахьара совещане дакъа лоацаш ба делегацен керте латта СССР-а кхыча мехкашцарча гIулакхий министр А. А. Громыко, делегацен членаш В. А. Зорин, Я. А. Малик, М. Г. Первухин, А. А. Смирнов, А. А. Солдатов, хIалта шитта Францера СССР-а посол Виноградов, делегацен советникаш.

ВIашагIкхийттача Штатий делегаци латт США-н паччахьалкхен секретарах К. Гертерах, Л. Мерчентах, Л. Томпсонах, кхыбарех а.

Англен делегацена юкъе болх мехкашцарча гIулакхий министр Селвин Ллойд, А. Рамболд, П. Хэнкок, кхыбараш а.

Францен делегацеца ба кхыча мехкашцарча гIулакхий министр М. Кув де Мюрвиль, Л. Жокс, Люке, кхыбараш а.

ГДР-а делегацеца бахьхаб ГДР-а кхыча мехкашцарча гIулакхий министр Лотар Больц, О. Винцер, Г. Теплиц, П. Флорин.

ФРГ-ан делегаци ена ФРГ-ан США-ра посол В. Гриве, делегацен кхыбола членаш юкъе а болаш.

Совещане балхьарашка моршал хаьттар ООН-а генеральни секретара Даг Хаммаршельда. Цо белгалдаькхар, совещани гулъяр ВIашагIкхийттача Къамий Организацен гIулакхашта лоархIаме хилар, цу совещанен толам балар дунен халкъий организацен дика хила боккхача махьо хилар.

Хьалхарча заседание председательал дел хиннача Селвин Ллойда ше лоацца дахча къамаьлаца ловца бакхарах Д. Хаммаршельда баркал аьлар. Цо тешаш да, аьлар цо, хIара совещани кхыча мехкашцарча гIулакхий министрий совещани малхбоаленен Малхбузенен юкъе латта дика гIулакхаш цергIадоалаш хIама а дахар бе кхача, шаьш шулаш хIама бе кхача хурий аьлла. лоадаь бу совещани дакъа Малхбузерча паччахьалкхенаша а цу министрий совещанешка а малхбоаленен дукха хIама бойзадоалаш ба. Эрсий бахьана бехка хилча совещане эшаш хIама шуш хIама хила...

Австре хиннача парламентски хоржамий итогаш

ВЕНА, 11 май. (ТАСС). Селхан Австре парламентски хоржамаш хиннад. Тахан цIенхаштта хиннача хьачах хоржамаш дена даькъа лоацаш хиннав 4.361.964 австрийски граждани. Уж ба кхаьаж тасса бокъ йолча боккхийча нахах 94,1 процент.

Австрен социалистически партена гIехьа кхадж тесаб 1.953.566 саго (1956 шера—1.873.295); австрийски халкъа партена гIехьа — 1.927.690 саго (1956 шера — 1.999.986); «мукъале яккха гIертача партена» гIехьа—335.949 саго (1956 шера — 283.749); коммунистий аьрдехьара социалистийн блока гIехьа — 142.598 саго (1956 шера — 192.438). Юхебисавар хатийча группировкашта гIехьа тесаб.

Австрийски халкъа партен 79 депутата моттиг хургья кердача парламенте (хьалхагIа 82 яр), Австрен социалистически партена — 78 моттиг (хьалхагIа 74 яр), «мукъале яккха гIертача партена» — 8 моттиг (хьалхагIа 6 яр). Парламенте хинна коммунисташ, Австрера хоржамий система бахьан долаш царна «кертера мандат» яккха ца магарах, шоай моттигех баьлар.

АНП оалаш йолча буржуазни партен хIара парламентски мандата гIехьа 24 эзар харжархо латт. Цо хIаьхокх, нагахьа санна мандаташ фIоагIа оттаде дежаш керда парламенте йийкъа хиннайлар компартера 5 депутата парламентера моттиг кхача езаш хилар. Из цу а деш, коммунисташтен аьрдехьарча социалисташтен гIехьа тесса хинна 142.598 кхадж боадаь даьккхаб.

Коа тIара оалхазараш дебадара

Дукха ха яр Шалински районера «Джалка» яхача совхоза 1-ча отделенен коа тIара оалхазараш леладу ферма малхбузерча хьачахьа фуаш дIадалар план кхоачаш ца еш, тIехьарча шераш. Дукха кIоригаш а хIаметтел котамаш а лазарах йовра цига.

Ферман заведующелла болх бе хьажийр дукха ха йоацаш Н. Крючкова. Ше болх бе йолаенна хьалхарча деношке а дика кхоачаш ялар из шийн дехкараш. Балха опыт йолаш а ферман болхлойта хьехар де ховш а я Крючкова. Дика тоабенна ферман болх. ВIалла тара а бац из хьалха хиннача. Котамашта хилаштаь хIама а тессаш, кхьдола гIулакхаш а дош ферман болхлой шийлар бахьан долаш бийтIехьадьнна котамаша фуаш делга лакхде. 1700 котам я ферме. ДIабахача апрель беттa планах 33000 фуъ паччахьалкхенна дIадала дезача 44000 фуъ делар ферман болхлоша.

Къаьстта дика кхьегарца белгальъйннай ферме цикагIа йола коа тIара оалхазараш леладу Дубаева Тамара. Кхоачаш са хилалехьа бакъа йоагIа из болх. Шийн це мел деза гIулакх а дий мара чу а йолад.

Хьалха санна йоацаш дика тоенна а хIанз котамаш. Царел совгIа дукха кIоригаш а я ферме, ерригаш 10 эзар.

КIоригашта дика доал ду ферман болхлоша Ж. Русханова, 3. Закаевас, 3. Умалатовас, иштта кхыбараш. Ерригача кIоригех 25 процент хьалхе аьнна дехкар гIаййдад цар. Гуш да из дехкар цар кхоачаш а тIехкхоачаш а дергдолга.

Б. ЗАНГАЕВ.

Цхьан актахи дуккхача актаехи латтача пьесашта а дуккхача наха долча иллешта а дIакхайкаяь хиннача конкурса итогаш

Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совето 1958 шера 19 июне баьча сецамга хьежжа 1958 шера 1 июлагара дена 31 декабрга кхачча цхьан актахи дуккхача актаехи латтача пьесашта а дуккхача наха долча иллешта а конкурс хул аьнна дIакхайкадаьдар.

Конкурсе хьаченнаяр:

16 пьеса дуккхача актаех латташ,

5 пьеса цхьан актах латташ,

12 илли дешаши ашараши йоалаш,

28 стихотворени ашараш йоацаш.

Конкурса жюре соцам баьб:

1. Хьалхара премеш ца хьожае.

2. 5 эзар сома шоллагIа преми театранашта ловзар пьесан «Шина ткъам болча кхока» яхача фаьлах лаьца дуккхача актаех латта пьеса язьйнчa автора нов. А. Х. Хамидовна хьожае.

3. 2 эзар сома шоллагIа преми «Бос хоза Iайшин» яха йиш яьккхача композитора А. М. Халебскена хьожае.

4. Укх автораштa хоастабеш премеш яла:

1. «Керда шу» яха илли даькхача автора нов. М. М. Бронштейна 1000 сом.

2. «ВIаьстии» «Мареми» яха иллеш даьхача автора С. Ц. Пугаевна 1000 сом.

3. «Дошо дегаш» яха дуккхача актаех латта пьеса язьйнча нов. М. М. Мусаевна 1000 сом.

4. «Ихьа» яха дуккхача актаех латта пьеса язьйнча автора нов. М. Д. Ясаевна 1000 сом.

5. «18-гIа шу» яха дуккхача актаех латта пьеса язьйнча автора нов. Р. М. Ивановна 1000 сом.

6. «Дукха езар» яхача иллена йиш яьккхача нов. Л. В. Браиловскена 500 сом.

7. «Дукха езар» яхача иллена дешаш оттадаьча П. П. Поповна 300 сом.

Конкурса жюри

ЧехкагIа динза дардоацар

Еза редакци! Шо а иха хургда Слепцовскера Первомайске бодача новкъа тха Первомайски райцентре а кхы дIахо а. ЦхьабакъдА, цхьаццa баьхана-м бувл, шоана, шоферашцу воча, кхерамеча накъхах тIех. Дукхаьа цхьан шера мара йоха ца йохаш лелацц цу новкъа дIа-юха аха езаш йола машинаш. Деха латт Первомайскени Мужечен юкъера тIий.

ВIалла никъ бувца а ца безаш, кхоачам хургба райцентре чура ульцаш бIаргайча. КIоагаш, Iамарч латт массаза а Комсомольски улица тIа. ХIаьта юхе наха йиш йоацаш хьаж а ух царех.

Первомайски районера накъхаш тоадара гIулакха укх шера цига яйтай шаш йола механизмаш. ЦхьабакъдА, царех хьабеш лайда бац. ДIаэтта латтилга мара хIама дац цар.

Сона бакъахьа хетар, из боккхача лоархIамера гIулакх — Первомайски районе накъхаш тоаделга накъкий организацешка чакхдоаккхаре.

Ш. АДЖИГОВ.

* * *

Редакцегара: Дуккхача тха газет дешараша, къаьстта Первомайски районе бахараша, тхога яздеш ду районе накъхаш во хиларах лаьца. Нийса а шийн ханнахьа а хьоадаь цар из дош. Дlахо сатийна Iе мегаргдолаш цхьа тIехьа накъхаш иштта оалатадола.

КIезига-дукха догIа дийлахча е Слепцовскера а е Грознера а автобус йоахад Первомайске. Цу тIа а, цига накъхаш во хилар бахьан а оттадийя, райцентре дукхагIа йолча хана автобус а грузовакси а ахийташ Орджоникидзевски АТХ кулгалхоша. Цар а кхетаде деза Первомайске райцентр йолла а, шийн расписанех автобус лела езилга а.

Мишта кийчъеннай дешархой производственни бригада

Дика кийчо яьй дешархой производственни бригада вIашагIйоллара Наьсархи района Наьсар-Кертерча юкъерча школе. Лакхехьарча классашкарча дешархоех 68 саг ба бригаде. «Октябра 40 шу» яхача совхоза Наьсар-Кертерча отделенех дехача 25 гектар латтан тIа тайпа-тайпара йола минеральни удобрени тесса а ехкаш дика кийчъаьдар цар из лаьжкIаш дIаера.

Хьанз, хьажкIаш дикагIа хьувкъийтара хьалха шоай бола низ тIабахийта кIанхалах ба дешархой.

Дика кхетаду цар шоашта хьалхакха латта из лоархIам бола гIулакх.

М. ЕВЛОЕВ.

„АЬЛИНГ"

— Живари, дIакийчье машин! аьнна команда елар Виктор Николаевич Ботнара шофера.

Шофера мича долх, аьнна хаттар ца деш ГАЗ-51 лотайир. Из хетта дезаш дац. Хов цунна дегIах фо кхетийта е цхьанахьа сакъерда «шийхьхьим» вига везилга — из юкхьица дац.

Ботнара къахьа а къона а воацаш, дикка дегIа оьда а верта а саг ва. Первомайски районе уллача дегIа унахцIена доацача бераша бехча дарба деча санаторно-лесной школана доал деш ва из. Просвещенен Министерствон цун болх ца тохкаш, шийна товр де мукъа витав из. Школан доалахь йола ГАЗ-51 яха машин а цун гIулакха лелаш я.

Машина мотор болх беш ба, директор Ботнарь накъха аравала кийча венна, шийн къахьа наха кийчъенна яларгa хьежаш ва.

«Iархи» яха кхуроте улл цар никъ хIанз. Ма чIоагIа гIадгIоргIа цига цун хьашт Виктор Николаевич бIаргаьйча. Из а хургва гIозьвенна. Царца мошт ца хилча малархаш дош а хетац цунна. ХIаьта а машин йолалаза кхоазакх мелар цо, цун шофера Дороднев а мелар. Первомайскера машин арайоалача хана яьсса кIалаш кхийттарий а хац е кцархача циско никъ хоаздбирий а хац, чIоагIа во никъ хилар цо. Машина авари а хинна йоккхача сата нест йийра, хьалта Ботнари Дорохнеш кIезиг-дукха лоазбар мара кхы дегIа зе ца хулаш бисар.

Нахьа ностаро никъ гучабаьккхар кхерам болаш дар. ЦхьабакъдА, дукха гIайгIа е а дукха кхера а ца вийзар директора. Районни больцан кертерча лора Онхчана Ботнара гошкара дIадаха са кхо чу а делар, больнице йоилла наха гIор а ца доалийташ, цхьаццa на ностара тIехк юха хотта а йоахар.

Массаза а директора аьхча вала а кийча хинна шофер Дороднев цIахьхьа телхар. Ассисе ше шийна довхвий цIенош де Ботнарь вола ва цу яр из. Цо шийна зе доацаш де лерхIар уж цIенош, хьалта Дороднев мах тиганзар. Цудукъа кхетабар уж. Из бахьан долаш дукха машин ца лехкийтарш дIаваьккхаш цо Озоев Аьл а. Кхы а массех шофер коравир Ботнара, уж а барта ца боагIадаь балхара дIабахьар.

Эггара тIехьа «лай» коравир «аьланна». Из ва КIоюйно Иван. Хьалха милицен районни отделе болх беш хиннав из. Веха а волаш авари а яь цигара дIаваьккхав. Из дале а Ботнара мегарболаш хилар из.

— Цу шоферо «хьынал» болх бергба, — аьлар директора. Цо-м со а IалашвергIа. Во хургдац гIулакха шийна хIанз. — ЧIоагIа воккхий веш хулгаш вIашагIхьекхар цо.

КIюйкос бакъ а дир цунна хийттар. Цо Iалаш а ву Ботнарь а ше а. Дукха ниййсу Орджоникидзевски станице е кхычахьа болхаш нах. Къаьста дукха хул КIирашдийнах базар тIа дита тхо яхаш дехар дер. Камаьршача директоро цун шоферои массане юхь ю. Бакъда, машина тIаховавшабайша а цо дика юхь. Виктор Николаевича баркал а КIюйкона ахча а лу цар. Ботнара ма аллара ше «хьаьнал» саг хиларах тарра из а къоаставаш шоферо — базар тIара цIаберзаш вехе хул «аьла».

ЦхьабакъдА, бокъо йоацаш дIа-юха водаш хилча новкъа тийшабелах хилар кхераш хул КIюйко.

— Путевка мишта язергья вай, — хоатт цо директоре. Вокхо дукха уйла ца еш жоп лу:

— Из са кара да. Печать а путевой листаш а са я. Из гIулакх бухгалтерера леладийта тешац со.

Шофер-м Ботнара лийхар вар, бакъда, вожаш боллхой бац-кха иштта. Райко Борисан Гулоев Османан цIенохта 10 кубометр хьу кийчье, аьнна, тIадиллар директора. Фу дергда? Директор — директор мара дац, цо аьнар де ма дезий. Каста цар мах байхача хьалхагIа чIоагIа цецъвалар «аьла» тIаккха эгIазвелар.

— Фу деза шоана согара? — аьна.

— Хьо чукхоарцам ца я. Из I ... тIачайхар из.—ХIара бетта 270 сом ма лой аз шоана. Из кIезига хетте духа мукъа да шо, сона эшац ниттабоххол.

Ма хеталла Ботнарь массаза а ниттa цIаьрмата ва, аьнна. Из бакъдац. Ниййсу из камаьршe чиз кхоачараш а. Ше доал деча санаторно-лесной школе гIулакх деча районбольницан лора Людмила Федоровна Данилнинайна ах мара ца доагIашехь бIарча алаш тел цо. Шийн болхлошца сов кура а массанолча оагIорахьара уж шийн доалахь лерхIаш а ва Ботнарь. Шийна ца везар цу минуте балхара дIавоаккх цо. Ниттта дIаьккхар Оздоева БагIдат а.

Дош хетац директора моттигерча Iащала органех а. Соахка гурахьа колхозашта ялат чуэца новкъостал де, аьнна Первомайски райисполкомо указани елча жоп лелар цо:

— Со республикански единица я: моттигерча Iадало яхар де деххарийга волаш а вац. Цуд ухьа аз нах бахийтийтар.

Бакълар аьча, республика деррига Даьнар ца дар а, мел чIоагIа лечкъаьярах гучаьнна «Iархи» водаш хьа аври а бахьан долаш ССКП Первомайски райкомо партийни взыскани яьй цунна. ХIаьта а цу коммунистa дIахо леладеча гIулакхашка хьахьокх юх болаш ма бацахь ца хилар.

Республикан просвещенен Министерствон мукъа а вита, районерча Iащалах дош ца хеташ шийна товр деш хьвоагIа Ботнарь. Хьалха Киевске е Суздальски Русе хиннараш санна шийх «аьлинг» хет цунна. Министерство деккарийла я масса а оагIорахьара Ботнара болх тахка а цун «аьлал» дохаде а.

Т. МАКШАРИПОВ, С. ЯКУБОВ.

14-ча май: 7.20—«Къилбаседа Кавказа юртбоахам» журнала обзор (эрсий меттала); 8.20 — Юханца хьажиIаш лелаяр» беседа (нохчий меттала); 8.35 — «Сердало» газета обзор; 8.50 — «Хоамаш объявленеш»; 9-00 — «Вай лоалахой музыка» концерт; 17-00 — Радио чу гIолла культуран университет» кагирхошта передача (эрсий меттала); 17.20 — «Къонача хьажкIаш лелаергдолa звено» юртбоахаман болхлошта передача (гIалгIай меттала); 17,35—«Нохчийн гIалгIайн ашараш» концерт; 18.00 — «Квадратно-гнездовой хьисапе дIайийнача хьажкIашта гIулакх дар» юртбоахаман болхлошта передача (эрсий меттала); 18.20 — «Керда хоамаш» (нохчийн гIалгIайн меттала); 18.35 — «Мехкдаьтта даккхар лакхдаккхара оаха дах гIулакхаш» нефтяной промышленноста болхлошта передача (нохчий меттала); 19.30 — «Керда хоамаш» (нохчийн гIалгIайн меттала). 17.00 — «Советски барт-цхьоагIо—Сийлахь-боккха низ ба» беседа (эрсий меттала); 17.20 — «Ооха лакхадоаккха мехкадаьтта даккхар» передача (гIалгIай меттала); 17.35 — Исаева Раисса, Шамилева Джансарин, Хамхоев Хьамадьен дакъа а лоацаш концерт. 18.00 — «Пионераштен школьникаштен» передача (эрсий меттала); 18.20 — «Керда хоамаш» (нохчийн гIалгIайн меттала); 18.40—«Ды лелор социалистически дахарца цхьан тарлуш дац» беседа (нохчий меттала); 19.30 — «Керда хоамаш» (нохчийн гIалгIайн меттала).

16-ча май: 7.20 — «Грозненский рабочий» газета обзор; 8.20 — «Тха школьни участке» берашта передача (нохчий меттала); 8.35 — «Кхалнахьа журнал» (гIалгIай меттала); 8.50 — «Хоамаш объявленеш»; 9.00 — нохч-гIалгIай музыкан концерт 17.00 — «Хьаким» дувцар (гIалгIай меттала); 17.35 — нохч-гIалгIай музыкан концерт; 18.00 — «Йовзаш йолча талгIе» — сатирически журнал (нохчий меттала); 19.00 — очерк (нохчий меттала); 19.30 — «Керда хоамаш» (нохчийн гIалгIайн меттала).

15-ча май: 7.20 —«Грозненский рабочий» газета обзор; 8-20 — «Ленинан некъ» газета обзор; 8.35 — «Школашка деша дахале бераш Iомаде дезий теш?» — дай-нааношта передача (гIалгIай меттала); 8.50 — «Хоамаш объявленеш»; 9.00 — «РидиолаждувгIарой программах концерт».

Ред. зам. Дж. ХАМАТХАНОВ.

Спортивни обозрени

10-ча мае Грозне йолаенна РСФСР хадкъий шоллагIча спартакиадан тяжели атлетикан зональни соревнованеш. Нохч-ГIалгIай вахара кхы дукхе боккхача лоархIамера гIулакх да из.

Соревнованешка дакъа лоац Ростовски областерча, Краснодарски, Ставропольски краяшкарча, Нохч-ГIалгIай, Къилбаседа-ХIирий АССР-ча, иштта кхычахьарча спортсменаша.

Котало яккхара лоаттабеча къовсаме дакъа лоац дерригача дунен рекордсменаша Удодов, Корша, дерригача дунен кхоалагIа олимпийски ловзаргий чемпиона Ляха, иштта кхыбараша.

Котбаьннараша Ленинграде финальни соревнованеш дакъа лоацаргда цу хьахьи.

* * *

Нальчике яхай Грознера легки атлетикан сборни команда. Цига цо дакъа лоацаргда ерригсоюзни легкоатлетически соревнованеш.

А. РАШИДОВ.

Тахан кинотеатрашка

Челюскиниий цIерахча кинотеатре Йоккха зал «Даь цIа», долалу: 10, 12, 2, 4, 6, 8, 10. ЗIамига зал № 1 «Даь цIа», долалу: 8.30, 10.30, 12.30, 2.30, 4.30, 6.30, 8.30, 10.30. ЗIамига зал № 2, «КIудал а йолаш йоI». Долалу: 9, 11, 1, 3, 5, 7, 9. ЗIамига зал № 3. «Хьалхарча безама илли». Долалу: 9.15, 11.15, 1.15, 3.15, 5.15, 7.15, 9.15.

«Родина» яхача кинотеатре «Даь цIа». Долалу: 9, 11, 1, 3, 5, 7, 9. «Туха бIоагIа». Долалу: 7.45, 9.30.

Американ „сов бола нах"

Советски газеташ тIа дукха ха йоацаш Вашингтоне хиннача США-е бе болх боацача хиларах йолча конференцен материалаш араяхаро хьайир американски буржуазни печать. Монополей хьашташ хьалоалла газеташа, тайп-тайпара уйла дага а лувцаш, харц цифраш а увттаеш, шоай хур ду хIанз бе болх боацаш чакха гIерташ.

ЦхьабакъдА мел кIалтIа даьккха цар дувце а, «американски хьисапе вахара «куца» пропагандисташтa хардце могардацу хIанз укх сахьата США-е 5 миллион совгIа бе болх боацаш нах хилар. Нагахьа санна цар дезал а тIехьа лархIача, 20 миллион саг ва вахача эша хIама хьалтIе моттиг йоацаш. ХIаьта кхы а 10 миллион кхьхегамхой ба балха яIира деррига деношка бе болх боацаш.

Бе болх боацаш хилара американски экономикан кертерча доакхой а мехка ерригача промышленни районий а гIулакх толхадаь. Хlанз укх сахьата из бахьан долаш США-е «хала хьал этта» 267 район я. Цу районий боллахеха 6 процент нах бе болх боацаш бе. Кирaн деррига деношка бе болх боацаш нах а ба лерхIаш. Цу гIулакхо моцал а къел а тIатессий ваьннача миллионаш бIаргарча американцашта.

Монополей пропагандисташа бе болх боацарий хала хьал кхьийла дахаш гIерташ, каст-каста дувц США-е бе болх боацараш йолча страхованен системах. Фу дувца йиш я цунах, цу системах цIенхаштта, нагахьа санна бе болх боацача къахьегамхоех кхоалагIа дакъа совгIа наха хьаккха бокъо хила цу доагIаш хилча? ХIаьта пособи доагIаш болча наха а, хIан хlаьхха хана лопа хIама дахкар. Юххера а, иштта йIдеш доца пособеш Iалашта хIама кIезига да, буржуазни газеташа а бакъду из «миска хIама да» аьнна.

«Iанз долча маьхашка а, балха хIама доацаш, бе болх боацаш хиларах доагIна пособи 20 шу хьалха хинначул кIезигагIа да, — аьлар США-н демократически партен консультативни комитете.

Укх тIехьхарча 14 бетта 3 миллион совгIа саг бе болх боацаш хилар, Сенатски пособии цо даьккхача доагIа пособи ца йолча бокъонах бахьар. Иштта йолча бокъонах барга кастайласа бе болх боацаш дукха бIашш миллионаш бе болх боацача наха а. США-н къахьегама министерствос даьккха хIара бетта 200 эзар гаргга саг варгва. Уж бертара кхоачаш дерриа хIама дIахьаьлони тайп-тайпара йIучача организацен «новкъосталах» тийша хургья. Из цу новкъостал дика кхетаде йиш я цу новкъостала официальни пособе нормех тIеда дIахьаьна кхачача хьехача. Бе болх боацача хIахьа ца тIатессаш болча чаьна долча наха «Iанз хургья... кехат...». ...цу йоккхий ...са а, 2,3 килограмм шекар, ...ю 900 грамм дуга, 900 грамм даьлла. Иштта да мукIа доагIар цу лаьтта цу суторкIаш доагIар!

УнахцIено лораяра органий болчоьа санна, дукхагIа йолча а оборудованеш хувцарга, «сов» бола болхой улица новкъа аракховсаргба капиталисташ. 1948 шера 12,7 миллион болча болхлоша цкъа хиннача 1948 шера — 11,9 миллион болхлоша 35 процент дукхагIа ю продукции. Цу тайпара капиталистически Америке технически прогрессо болхлой хьал тоа а ца далийтараш совгIа, производстве болх беш боахка болхлой цу кхагIа да а Iувд, бе болх боацача нах дукхагIа а боаба. Из технически процесс кхы тIа а чIоагIагIа лакхлуш я производстве автоматизаци ен хиларца. Масала, Детройта автомобильни заводаша укх шера январь бетта 11 процент дукхагIа автомашинаш яьхаб, хьалта цу заводашка болх беш нах 11 процент кIезиг белар цхьан шера.

Миллионаш бола бе болх боацча нах хилар бахьан долаш американски монополей чIоагIа хьацар Iо а ухийташ болхлошка къахьегийта йиш хул. Бахкара дIабоахарга яхаш а беш, тIехдолча саг къаьглаш, болх байт байт гарца капиталисташа.

Къахьегама овсарле а цунах боала пайда а лакхбалараш дукхалошка чIоагIа къахьегийтарах Iалашвате доккхий пайдаш дуй монополисташта. «Нью-Йорк геральд трибюн» яхача газето къаьлла а ца лоацаш яздора, паччахьалкхен эксперташа дальча лоархIамех, къахьегама овсарлен цунах боала пайден лакхбалар американски монополисташа шера соцкхаш бала.

Иштта промышленни производство кIезига-дукха лакхенна йолаш шера а, болх боаца нах кIезиг а ца лоаш, дукхагIа хул. Болхой машинашта хилама а хьакхийтар кыхенца дукхагIа хургья. Къахьегама овсарлен цу къахьегамах кулгалхоаша пайда болаш гIулакх хиларах хадбу лакхийча американски экономикаш. Предприятешкара тишъенна, къаенна оборудованеш кIалдина а ваха а хьенх сахьахьа лелош хиларах къахьегама производительность американски промышленностi яьхаш я. Американски промышленност 1953 шера балха тIа 60 процент йолча йоагIий... лаьтта 1957 шера.

Промышленни производстве кIезигъенна а, болх боацача наха миллионаш хиннаг...

Промышленни производстве массехъ ...

Из бакъдар лоархIадулургдац доккхача капиталан промышленностi бахьанех а къахьегама сахьатa миллионаш боацача наха наха маш-харцахь доацаш хул.

ЦхьабакъдА бе болх боацаш хилар — капитализман дахаш йола хIама. Иштта промышленни лакхаш тIа а хIама болх нах бе болх боацаш хиларе хьаш хIама да.

Из бакъдар лоархIадулургдац доккхача капиталан промышленностi доккхача капиталистически, мел говза уж хьовзарах.

Ф. ИВАНОВ.

Городе Грозне, Р. Люксембурга улицах 11/71 хахаш волча Бабилуров Дмитрий Федоровичa суде деннад городе Свердловске, 57, Новгородски улицах 13, квартира 6 яха шийн сесаг Бабилурова Людмила Васильевна йитарах дола дош.

Дош дувцаргда городе Свердловскерча халкъа судо.

Нохч-ГIалгIай АССР-а просвещенен министерствос

ДIАКХАЙКАДУ

Нохчийн гIалгIайн юкъерча школашта наьна мотт хьеха хьехархой кийчбара 2 бетта курсаш хьаеллар.

Курсашка дIайибу специальни педагогически а юкъера а образовани ярaш.

Курсашка нах дIайибелга дIахьу Нохч-ГIалгIай АССР-а просвещенен министерствон кадрай отделагеи районни халкъа дешара отделашкен гIолла.

Курсаш яькараш республика школашка балхашка дIа оттаргба.

Курсашка дешар доладу 22 июне

Курсанташ общежитенех стипендеца Iалашбергба.

Курсашка деша баха безам бараша укх тайпара бахьтаьш шийца долаш заявлени лу: Аттестат зрелости, районо направлени, могаш хиларах йола справка (форма 286).

Бахача нахага велосипедаши мотороллераши йохк пхе бетта ахча дIатергдолаш.

Ахча дIатергдолаш велосипедаш мотороллери эцара универмага тIада деза предприятен, учрежденен хьалхе лелаерий, кертерча бухгалтерера профсоюзни организацен кулгаш язда тешалаш.

Уж эцача хана 20 процентни дисар пхе беттахь нийса доаккхуш долаш дIател кассе ахча.

Эцараш консультаци ю.

Центральни универмате хадданза болх бу 10 сахьат дальча дено 19 сахьат далалца. СалоIа ди — оршот да.

Укх адресах я из: Грознен 11-ча Августа улица, 30, телефон 2-37-72.

РЕДАКЦЕН АДРЕС: г. Грозный, Сталина улица 23. ТЕЛЕФОНАШ: редактора — 2-41-23; редактора зам. — 2-07-01; бекхтокхама секретара — 2-25-72; корректорске 2-30-91; партийни вахарен экономикани отделий — 2-25-72.

СФ01286. 1918 шерарча 11-ча августа цIерах йола типографи, Нохч-ГIалгIай АССР, г. Грозный, Революцен проспект, 30/3. Заказ № 2963.